

ห้องขจร

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๔

(ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒)

นายพลโท พระยาขลาไหมราชเสนา

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าแก้วทองดี ปาณิกบุตร จ. จ.

เมื่อปีมะเถิง พ.ศ. ๒๔๗๒

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ห้องขจร
อ
959.34
ร421ป

6
959.34
74217

THE LIBRARY
THE COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

สุบพาทิษ

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๔

(ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒)

นายพลโท พระยากลาโหมราชเสนา

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าแก้วทองดี ปาณิกบุตร จ. จ.

เมื่อปีมะเส็ง พ. ศ. ๒๔๗๒

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

นายพลโท พระยาขลาโหมราชเสนา แจ้งความมายังราชบัณฑิตยสภา ขอให้จัดหนังสือสำหรับพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าแก้วทองคำ ปาณิกบุตร จ.จ. ผู้เป็นอาของพระยาขลาโหม ฯ กรรมการตรวจหาหนังสือ ซึ่งควรจะพิมพ์ให้หลายเรื่องในพวกหนังสือซึ่งได้เคยพิมพ์แล้วและหมดไปช้านาน ในเวลานี้ผู้ต้องการถามหาบ่อย ๆ ก็หาไม่ได้

หนังสือเช่นที่ว่านี้มีตัวอย่างคือประชุมพงศาวดารภาคนี้ เป็นหนังสือคำให้การมะนิห่วน แม่ทัพพะม่าเรื่อง ๑ คำให้การพระมหาโค กับพระมหากฤช เรื่องเมืองพะม่าเรื่อง ๑ ล้วนเป็นจดหมายเหตุให้ความรู้ในทางพงศาวดาร นับว่าเป็นหนังสือดีในเรื่องนั้น ๆ กรรมการเห็นสมควรจะพิมพ์ขึ้นใหม่ให้สมความต้องการของผู้แสวงหาความรู้ จึงได้ชวนพระยาขลาโหมราชเสนา ให้พิมพ์หนังสือเล่มนี้ พร้อมทั้งคำนำซึ่งนายกแห่งราชบัณฑิตยสภาได้ทรงแต่งอธิบายไว้แต่คราวก่อนด้วย.

อนึ่งเจ้าภาพได้จัดประวัติ เจ้าแก้วทองคำ ปาณิกบุตร ส่งมายังกรรมการจึงได้พิมพ์ไว้ท้ายคำนำนี้

ราชบัณฑิตยสภา

พินิจอนันท์

วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๒

ประวัติ

คุณเจ้าแก้วทองดี ปาณิกบุตร เป็นธิดาพระยามหาเทพ ทองปาน,
ต้นสกุลปาณิกบุตร มารดาชื่อพลัย เกิดขอมะแม รุศีกักราช ๑๒๐๘
พ.ศ. ๒๓๘๐

เมื่อคุณเจ้าแก้วทองดียังมีชีวิตอยู่ได้เล่าให้ฟังว่า พระยามหาเทพ
บิดาของท่านได้ถึงอนิจกรรมเสียแต่เมื่อท่านยังเยาว์ (นอนบေး) มารดา
ของท่านพาไปอยู่กับคุณยายที่ในพระบรมมหาราชวัง คุณยายชื่อนกแก้ว
เป็นเจ้าแม่พนักงานในรัชกาลที่ ๓

ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ เจ้าจอมมารดาสังวาล ได้รับราชการเป็น
ข้าราชการฝ่ายใน (นับในสกุลคุณเจ้าแก้วทองดีเป็นน้ำเจ้าจอมมารดา
สังวาล) จึงย้ายมาอยู่กับเจ้าจอมมารดาสังวาล ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดา
ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม, กรมหลวง
สรรพสาตรศุภกิจ, พระองค์เจ้ากาญจนากร, ครั้นเจริญวัยขึ้นจึงได้
ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๔ ได้รับราชการฉลองพระเดช
พระคุณตลอดรัชกาลนั้น

ครั้นมาในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับตระกูลจอมเกล้าชั้นที่ ๔ จตุตถจุลจอม
เกล้า จ.จ. แก่คุณเจ้าแก้วทองดีเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน รัตนโกสิน
ทรศก ๑๑๒ กับเมื่อบริตนโกสินทรศก ๑๒๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง

เหยื่อรัตนารัณรัชกาลที่ ๕ ขึ้นพระราชทาน เป็นเครื่องเชิดชูพระ
 เกียรติยศและเป็นที่ยกย่องพระเดชพระคุณสืบไป คุณเจ้าแก้วทองก็ได้
 รับพระราชทานเหยื่อรัตนารัณรัชกาลที่ ๕ ชั้นที่ ๔ เมื่อวันที่ ๒๓
 ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ (ต่อมาได้รับพระราชทานเหยื่ออื่น ๆ
 อีกบ้าง แต่เห็นว่าไม่จำเป็นต้องลงในประวัติเป็นการยืดยาว) ได้รับ
 ราชการฉลองพระเดชพระคุณตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ มีอายุล่วงเข้า
 ในความชราภาพและมีโรคภัยเบียดเบียน ไม่สามารถจะรับราชการ
 ฉลองพระเดชพระคุณให้เป็นที่เรียบร้อยได้ จึงได้กราบถวายบังคมลา
 ออกจากหน้าทวาราการเมื่อขวต พ.ศ. ๒๔๖๗ ออกจากพระบรมมหา
 ราชวัง มาอยู่ที่บ้านนายพลโทพระยาภาณุมาศเสนาบดี ซึ่งเป็นหลาน
 ตำบลถนนนครชัยศรี อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระนคร ตลอดมาจนถึง
 เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ คุณเจ้าแก้วทองก็ได้เริ่มป่วยเป็นไข้หวัด
 ประกอบด้วยความชราภาพอยู่ด้วย แพทย์ได้ประกอบยารักษาพยายาม
 ทางการแพทย์ทรุดลงเป็นลำดับ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน
 พ.ศ. ๒๔๗๒ คำนวณอายุได้ ๗๓ ปี

คำอธิบายของสมเด็จพระปิตุลาธิราชวชิราลงกรณ

หนังสือซึ่งเรียกว่า “คำให้การ” เหล่านี้ เป็นจดหมายเหตุประเภท ๑ ซึ่งรัฐบาลให้ถามเรื่องราวไว้จากผู้ ที่รู้เห็น ด้วยประเพณีแต่ก่อนมา ถ้ารัฐบาลประเทศใดได้ชาวต่างประเทศที่รู้การงานบ้านเมืองมากก็ ฤฯ แม้ชนชาวประเทศของตนเอง ก็ได้ไปรู้เห็นการงานบ้านเมืองต่างประเทศมากก็ ถ้าแลการงานบ้านเมืองต่างประเทศนั้นเป็นประโยชน์ที่รัฐบาลต้องการจะรู้ ก็เอาตัวชาวต่างประเทศภาษาเมืองของตนที่ได้ไปรู้เห็นการงาน มาให้เจ้าพนักงานซักไซ้ ใต้ถามข้อความที่อยากจะรู้ และจดเป็นคำให้การขึ้นเสนอต่อรัฐบาล

ประเพณีอันนี้เห็นจะมีเหมือนกันทุกประเทศ แม้ ที่สุดทางตะวันออก ก็มีมาแต่โบราณทีเดียว ด้วยมีหนังสือทำนองคำให้การอย่างว่านี้ ในจำพวกหนังสือไทยเก่า ๆ หลายเรื่อง เช่นเรื่องชนสิงห์ไค้หนักราชสีห์ และเรื่องขุนการเวกไปบูชาพระเมรุพิจัยเมืองหงสา อันติดอยู่ในหนังสือพงศาวดารเหนืออันเป็นต้น ต่อมาในสมัยเมื่อไทยกับพม่าเป็นข้าศึกทำสงครามชบเคียวกัน วิธีที่ถามคำให้การเช่นกล่าวมานี้ยังเป็นการสำคัญขึ้น เพราะเป็นทางที่จะได้ความรู้ภูมิประเทศและรู้กำลัง ตลอดจนพงศาวดารและขนบธรรมเนียมของข้าศึก พม่ากับไทยไปได้ก็เอาไปถามคำให้การ ดังปรากฏในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า ซึ่งหอพระสมุด ฯ ได้สำเนาฉบับหลวงมาแต่เมืองพม่า ได้

ให้แปลและพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ นั้น ส่วนข้างไทยเราเมื่อจับพระม้าว
 ฆ่าศึกมาได้ ญาติคนซึ่งไปรู้เห็นการงานเมืองพระม้าวมา ก็เอาตัว
 ถามคำให้การเรื่องเมืองพระม้าวเหมือนกัน หนังสือคำให้การว่าด้วย
 เรื่องราวและกิจการในประเทศต่าง ๆ มีสำเนาอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณ
 หลายเรื่อง กรรมการได้รวมพิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดารภาคอื่น
 แล้วก็มี

ส่วนคำให้การ ๒ เรื่องที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ คำให้การมะยิหวุ่น
 เป็นคำให้การของแม่ทัพพระม้าวที่ไทยจับมาได้จากเมืองเชียงราย เมื่อ
 ปีวอก พ.ศ. ๒๓๓๑ ในรัชกาลที่ ๑ เจ้าพนักงานถามคำให้การขึ้น
 ทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์

มะยิหวุ่นคนนี้ ในหนังสือเก่าเรียกชื่อหลายอย่าง บางแห่ง
 เรียกชื่อว่า อาประรามะนี บางแห่งเรียกว่า “มะยิหวุ่น” บ้าง
 “ไปมะยุง่วน” บ้าง สอดสวนไต่ความว่า ที่เรียกว่า อาประรามะนี
 นั้นตามบรรดาศักดิ์ ที่เรียกว่า มะยิหวุ่นนั้นตามยศที่เป็นเจ้าเมือง
 คำว่าไป แปลว่า นายพล เพราะฉะนั้นที่เรียกว่า ไปมะยุง่วน คือ
 ไปมะยิหวุ่น หมายความว่าเจ้าเมืองผู้เป็นนายพล คำข้างหลังทั้ง ๒ นี้
 เห็นจะเป็นคำคนพื้นเมืองเรียก อย่างไทยเรียกว่า “เจ้าคุณ” ฤ
 “เจ้าคุณแม่ทัพ” ชื่อที่พระม้าวเขาเรียกในพงศาวดารเรียกว่า อาประ
 รามะนี ตามบรรดาศักดิ์

ประวัติของอาประรามะนีที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารนั้นเดิม
 เป็นขุนนางอยู่เมืองอังวะ ครั้นเมื่อปีมะเมียจัตวาศก จุลศักราช ๑๓๒๔

พ.ศ. ๒๓๐๕ สมัยเมื่อแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศพระที่นั่งสุริยามรินทร์
 ครองกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าอังวะมั่งลอกผู้เป็นราชโอรส และไกว้ครอง
 ราชสมบัติสืบวงศ์พระเจ้าอลองพญาให้ตั้งจาแมงช่อง และมั่งมหานระ
 ทกภัยอาประภาษานี้คนนั้น คุณกองทัพบกเข้ามาตีเมืองเชียงใหม่
 ซึ่งในเวลานั้นดูเหมือนจะเป็นอิสระอยู่ เมื่อไกว้เมืองเชียงใหม่แล้วพระเจ้า
 อังวะจึงตั้งให้อาประภาษานี้เป็นมะนิหวุ่น ผู้สำเร็จราชการเมืองเชียงใหม่
 ต่อมา ตั้งแต่นั้นเมื่อพระม่ายกกองทัพเข้ามาตีเมืองไทยคราวใด อาประ
 ภาษานี้ก็ได้เป็นนายพลคุมพวกเมืองเชียงใหม่มาช่วยรบไทยด้วยทุกคราว
 ตลอดมาจนถึงครั้งกรุงธนบุรี เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จขึ้นไปที่เมือง
 เชียงใหม่ครั้งที่ ๒ เมื่อปีมะเมียฉศก จุลศักราช ๑๑๓๖ พ.ศ. ๒๓๑๗
 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ยังเสด็จดำรงพระยศเป็นเจ้า
 พระยาจักรีเป็นแม่ทัพหน้า ครั้นนั้นพระม่ายแต่งให้พระยาจำบ้านกับพระยา
 กาวีละซึ่งเป็นหัวหน้าพวกชาวเชียงใหม่ คุมพลลงมาต่อสู้กองทัพกรุงธน
 บุรี พระยาจำบ้านกับพระยาภาวดีละ กลับมาสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์เข้าสมทบกองทัพไทยยกขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่
 อาประภาษานี้กับพวกพระม่ายเสียเมืองแล้วก็พากันถอยหนีขึ้นไปตั้งอยู่ณ
 เมืองเชียงแสน แล้วลงมาขบวนหัวเมืองข้างฝ่ายเหนือต่อมาอีกหลาย
 คราวจนรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อปีมะแมนพศก จุลศักราช
 ๑๑๔๙ พ.ศ. ๒๓๓๐ พระเจ้าอังวะประจักษ์กับกองทัพพม่าเพิ่มเติมเข้ามาสมทบ
 กองทัพอาประภาษานี้ให้ยกลงมาตีเมืองฝางในมณฑลพายัพ ในเวลานั้น

พวกชาวมณฑลพายัพเอาใจมาเข้าข้างไทยเสียหมดแล้ว อาประภาษานี้
 เกณฑ์กองทัพมีคนพลเมืองก็พากันหลบเลี่ยงระล่ำระสาย ครั้นกองทัพ
 พะม่าที่มาจากเมืองอังวะไปตั้งอยู่เมืองฝาง ทางเมืองเชียงใหม่ พวก
 ชาวเมืองมีพระยาแพะ (มังไซย) พระยาของ และพระยาเชียงใหม่
 เป็นหัวหน้าเห็นได้ทีจึงระดมพวกตีพะม่าที่ยังเหลืออยู่ จับได้ตัวอาประ
 ภาษานี้ส่งลงมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ณ กรุง
 เทพมหานคร ๑ จึงได้โปรดให้ถามคำให้การที่พิมพ์นี้

คำให้การของอาประภาษานี้ เมื่อถามจะเป็นกี่ตอน ก็เรื่องยังทราบ
 ไม่ได้ เพราะห่อพระสมุด ๑ ได้ค้นฉบับไว้แต่ตอนที่เล่าถึงพงศาวดาร
 พะม่าตอนเดียว ส่วนวนภาษาไทยที่เรียบเรียงคำให้การอาประภาษานี้
 ผู้ใดจะเรียบเรียงไม่ทราบ แต่มีลายพระราชหัตถ์พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชมไว้ในต้นฉบับดังนี้ว่า

“สมุดนี้เป็นสมุดเก่า สำนวนเก่า เรียงแต่ครั้งแผ่นดินพระบาท
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ใครเรียงไม่รู้เลย แต่เห็นว่าถูกต้อง
 ที่ใช้ แก่ กัย ถึงจะมีคำที่ไม่ควรใช้ บุตรสาว พระวสาฎกเจ้าอยู่
 ย่างก็ติ คำว่า กัย กัย กัย กัย กัย กัย ไปถึง อย่างหนึ่งสี่ทศวรรษนี้ไม่
 เห็นมีเลย ใช้ กัย แล แก่ ถูกทุกแห่ง ให้เอาลักษณะไว้เป็นตัว
 อย่างแล้วส่งสมุดคืนมา สมุดนี้ก็มิใช่สมุดเดิม เป็นฉบับเขาลอกเมื่อ
 แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ๑ คอก,,

ตามพระราชหัตถเลขาที่ปรากฏมาดังนี้ ควรนับถือว่าหนังสือเรื่อง
คำให้การมะนิหวุ่นนี้ เป็นหนังสือแต่งคึกด้วยอักษรขอม ๑

* * * * *

คำให้การมหาโค มหาฤๅษณ์นั้น มหาโคเป็นไทยชาวกรุงเก่าพระม
าจับเอาไปกับพระเจ้าอู่ทุมพร คือชนหลวงหวัด (ในคำให้การเรียกว่า
เจ้าวัดพระค) ไปปลัดกันที่เมืองแปร มหาโคตกค้างอยู่ที่นั่นได้ โอกาส
จึงบวชเป็นพระภิกษุอยู่หลายพรรษา แล้วสึกออกมาได้ภรรยา มีลูกชาย
คือมหาฤๅษณ์ ทั้งพ่อลูกพึงบุญอยู่ในพระมเหยียของพระเจ้ามังระ ซึ่งเป็น
มารดาของเจ้าจิงกา อยู่มาจนเจ้านายสิ้นบุญแล้ว ค่อยหลยเลียงจากราช
ธานีของพระมามาโดยลำคัย แล้วบวชเป็นพระพากันหันมาเหิมองไทย
ทางเมืองเชียงใหม มาถึงกรุงเทพ ฯ ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อมีเมษ
พ.ศ. ๒๓๕๓ เจ้าพนักงานจึงถามคำให้การในเรื่องประวัติของพระมหาโค
มหาฤๅษณ์ ตลอดจนเรื่องราวเหตุการณ์ในเมืองพระมา ในเวลาพระมหาโค
มหาฤๅษณ์อยู่ที่นั่น ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย มูลเหตุของคำให้การทั้ง ๒ เรื่องมีดังกล่าวนั้น

คำที่เรียกว่า มหาโค มหาฤๅษณ์ บางทีจะชวนให้ผู้อ่านสงสัยว่า
เป็นเปรียญฤๅอย่างไร จึงเรียกว่า “มหา” ซันั้นได้ทราบมาว่า แต่
ก่อนคำว่า มหา ไม่ได้เรียกเฉพาะแต่เปรียญ พระภิกษุองค์ใด
ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอุปการะแล้ว ถ้าเป็นอนูจรก็เรียกว่ามหาทั้งนั้น
จะยกตัวอย่าง เช่นสมเด็จพระพุฒาจารย์โต วัดระฆัง ท่านไม่ได้เข้า
แปลหนังสือ แต่ว่าเทศน์เพราะมาแต่เป็นเณร พระบาทสมเด็จพระพุทธ

๑

ยอดฟ้าจุฬาโลกย์ทรงพระเมตตาโปรดให้อุปสมบทเป็นนาคหลวงที่ในวัด
พระศรีรัตนศาสดาราม ก็เรียกกันว่า มหาโตแต่นั้นมา มหาโค
มหากฤษณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเห็นจะทรงอุปการะ
ด้วยปากเพียรหนังสือกลับมาบ้านเมือง จึงได้เรียกว่ามหาทั้ง ๒ องค์
ใช้วิสัยที่จะแปลงหนังสือเป็นเปรียญได้ในทันที.

คำให้การชาวอังวะ

๑ ข้าพระพุทธเจ้า มะยู่หวุ่น ขอพระราชทานทำกฎหมายเหตุแต่
 ข้าพระพุทธเจ้าจำได้ทุกเกล้า ๆ ถวาย แต่ครั้งบุตรเจ้าอาทิตย์ได้เสวย
 ราชสมบัติเมืองรัตนบุรีอังวะ แต่ก่อนเมืองหงสาวดีขึ้นแก่เมืองอังวะ
 เมื่อศักราชไท้ ๑๐๘๘ ปี เจ้าเมืองรัตนบุรีอังวะจึงตั้งสาธ่องไปเป็นเจ้า
 เมือง ให้นายแซงหม่มกรมช้างเป็นปลัดเกียกกายเมืองหงสาวดี ราษฎร
 ทั้งปวงเป็นใจรักใคร่ นายแซงหม่มคึกคกขญ จีบเอาตัวนายสาธ่องฆ่า
 เลียบ นายแซงหม่มจึงขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นเจ้าเมืองหงสาวดี ตั้งให้น้อง
 ชายคนหนึ่งเป็นพระยาอุปราชา เป็นแม่ทัพเรือขึ้นไปตีเมืองรัตนบุรีอังวะ
 น้องชายคนหนึ่งตั้งให้เป็นพระยาทะเล เป็นแม่ทัพยกขึ้นไปตีเมือง
 รัตนบุรีอังวะในนั้น ล้อมเมืองรัตนบุรีอังวะ ๓ ปี จนถึงศักราชไท้ ๑๓๑๔ ปี
 จึงไท้เมืองอังวะ แล้วพระยาอุปราชาจึงเอาตัวเจ้าเมืองอังวะและญาติ
 วงศาลงไปเมืองหงสาวดี แต่พระยาทะเลกับครอบครัวนั้นอยู่ในเมืองอังวะ
 ชำระกิจการบ้านเมืองได้ความว่า ช้องเจอะมั่งลงช่องสมผู้คนสืบสืบบ้าน
 ปรมะผาณคนสี่พันห้าพัน เอาต้นตาลทั้งค่ายที่มุกโซโย พระยาทะเล
 กับครอบครัวนั้น ใช้ให้นายกองคุมไพร่พันห้าร้อยไปสืบข่าว พบคนมั่งลง
 นั่งทางอยู่ที่บ้านนอกสอศ ใกล้กันกับมุกโซโยทาง ๘๐๐ ไ้รบกัน
 รามัญแตก กลับไปเมืองอังวะ พระยาทะเลเกณฑ์ให้ครอบครัวนั้นเป็น

แม่ทัพ กษัตริย์ทูลทูลนทศอดิศระโย ประมาณคนรามัญห้าพัน พระมา
 หมันห้าพัน เป็นคนสองหมื่น ยกไปล้อมมุกไชโยสิบห้าวัน ฝ่ายกอง
 ทักษิณามัญชาติเสบียงอาหาร ฆ่ากระบือวัวกิน อุดอยากเป็นอันมาก
 มังล่องยกกองทัพออกตีทัพรามัญแตกหนีไปเมืองอังวะ มังล่องจึง
 เกณฑ์ให้ตามไปแต่เช้าจนตะวันตกเที่ยง ใต้เครื่องสาตราวุธเป็นอันมาก
 แล้วพระยาทะเลเกณฑ์ให้ตั้งบ้าน อำมาตย์กษัตริย์ทูลทูลนทศอดิศระโย
 กับรามัญห้าพัน พระมาห้าพัน ให้รักษาเมืองรัตนบุรีอังวะ พระยาทะเล
 เกี้ยเอาเครื่องอาวุธปืนใหญ่ปืนน้อย ครอบครวไพร่พล ลงไปเมืองหงสา
 วักทางเรือ ไกลกันกับเมืองอังวะสิบวัน มังล่องจึงให้แมงละแมงฉ้อง
 ไพร่พันห้าร้อยยกไปกองหนึ่ง เสนัดหัวนกับไพร่พันห้าร้อยยกไปกอง
 หนึ่งเป็นคนสามพัน ไปกวาดต้อนใต้ไพร่พลเมืองสิบสี่เมืองอยู่ในแขวง
 อังวะ แต่เมืองหนึ่งๆ ประมาณคนพันหนึ่ง สองพัน สามพัน สี่พัน ห้าพัน
 ย่าง เข้ากันแต่พลเมืองเป็นคนสองหมื่น ใต้บ้านในแขวงเมืองอังวะทาง
 ไกลกันกับมุกไชโย ทางวันหนึ่งสองวันสามวันย่าง ยี่สิบบ้าน ๆ หนึ่ง
 ใต้คนร้อยหนึ่ง สองร้อย สามร้อย สี่ร้อย ห้าร้อย พันหนึ่งย่าง แต่บ้าน
 ใต้ไพร่หมื่นหนึ่ง เข้ากันทั้งเมืองและบ้านแต่กวาดต้อนเกณฑ์มาได้
 เป็นคนสามหมื่น ซ้ายอยู่สิบห้าวัน ครั้นกองทัพกวาดคนมาถึงมุกไชโย
 สามวัน ให้เร่งยกกองทัพไปล้อมเมืองอังวะ มังล่องจึงให้เสนายักษ์
 แมงละแมงฉ้องเป็นแม่ทัพหน้า กษัตริย์แห่งโย ไพร่หมื่นหนึ่ง แมง
 มหาเสนายักษ์ เสนัดหัวนเป็นไปชุกแม่ทัพหลวง มองระบุตรมังล่อง
 กับคนสองหมื่นยังค้ำทัพทั้งปวง ยกไปล้อมเมืองอังวะ รวมกันห้าวัน ทละ

บ้านแตกหนีออกจากเมืองอังวะ ไปตั้งมั่นรัยอยู่เมืองเปรวไคเมืองอังวะ
ลงมาทางเจ็ดคน มังลองจึงให้มังระผู้บุตรนั่งเมืองอังวะอยู่ ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๑๕ ปี เดือนห้า เจ้าเมืองหงสาวดี จึงให้พระยา
อุปราชาน้องชาย เป็นแม่ทัพ กับตะขาน กะตักห่วนตอถ่อกะละใบ
เป็นกองหน้า ยกทางบกทางเรือขึ้นมาล้อมเมืองอังวะ มังระใช้ให้คน
ลือหนังสือไปถึงมังลองผู้เป็นบิดา ว่ารามัญยกกองทัพพลทหารขึ้นมา
ล้อมเมืองอังวะไว้เป็นอันมาก อ่องเจยะมังลองจึงเกณฑ์ให้ยกกองทัพ
มาช่วยรบรามัญซึ่งล้อมเมืองอังวะไว้นั้น เป็นสามทาง ๆ ตะวันออกให้
แมงละแกกับไพร่สองพันเป็นกองหน้า ให้เจ้าทองอน้องมังลองกับไพร่พัน
หนึ่ง เป็นแม่ทัพยกมาทางบกทางหนึ่ง แต่มุกไชโยไปเมืองอังวะไกล
กันทางสองคนสามวัน ทางน้ำเป็นเรือใหญ่น้อยรัยห้าสิบลำ พร้อมไป
ด้วยปืนใหญ่ปืนน้อย เครื่องศาสตราวุธลูกกระสุนดินประสิว จึงให้มะโย
ลาวทมิตราไปกับไพร่สองพันห้าร้อยกับเรือแปดสิบลำเป็นกองหน้า อรรค
มหาเสนาธิบดีเสนาบดีห่วน กับไพร่พันห้าร้อย กับเรือเจ็ดสิบลำ เป็น
แม่ทัพ ยกลงมาครั้งนั้นทางบกทางเรือตะวันตกตะวันออกเป็นเรือรัย
ห้าสิบลำ คนหมื่นหนึ่ง จากแต่มุกไชโยทางแปดร้อย ถึงค่ายบ้าน
จอกยอง กองทัพเรือรามัญประมาณร้อยเศษ นายทัพนายกองสมิง
รามัญไพร่พลทหารประมาณหมื่นเศษ ได้รบกันกับกองทัพพะม่าทั้งยก
ทั้งเรือเข้าอยู่กันสี่ห้าวัน กองทัพตะขานอำมาตย์ซึ่งเบนแม่ทัพ
เรือแตกหนี ถอยทัพลงไปล้อมเมืองอังวะ กองทัพพะม่าติดตามลงไป
ตีเมื่อศักราชได้ ๑๓๑๖ ปี เดือนหกขึ้นสิบห้าค่ำ พระยาอุปราช สมิง

รามัญ นายทัพนายกองซึ่งล้อมเมืองอรัญนั้นแตกถอยทัพไปตั้งมั่นรับ
อยู่ณเมืองเปร ๗

๑ เมื่อศักราชได้ ๑๓๑๖ ปี เดือนหกแรมสิบค่ำ เวลาบ่ายเกิดพายุ
ฝนทำใหญ่ตก พายุพัดลงมาในวันเดียวกันนั้น ๑๖ หน พายุพัดที่เสาศิ
กระทานแผ่นทองเขียนเป็นอักษรให้ชื่อนามเมืองในประตเมืองที่ ๑ ผ่า
เสาเบญจพาศข้างคันทที่ ๒ ผ่าซุ้มประตูปราสาทที่ ๓ ผ่าคันท
แคในวังที่ ๔ ผ่าลงท่มุขปราสาทที่ ๕ ผ่าลงหอกกลางที่ ๖ ผ่าเสา
กู่ที่ ๗ ผ่าพระเจดีย์ที่ ๘ ผ่าพระเนียบข้างที่ประตูหอจันทที่ ๙ ผ่าลงซุ้ม
ประตเมืองที่ ๑๐ ผ่าลงที่สระในวังที่ ๑๑ ผ่าลงที่เรือนไพรในเม
ืองที่ ๑๒ ผ่าคันทาลในเมืองที่ ๑๓ ผ่าคันทโพธิ์ในเมืองที่ ๑๔ ผ่าคันทมะขาม
ข้อมในเมืองที่ ๑๕ ผ่าลงที่กระทานแผ่นทองที่จารึกปิดไว้ตรงหน้าประตู
วัง แต่ครั้งมั่งลงได้เป็นเจ้า สร้างปราสาท ตั้งกำแพงเมืองขึ้นเดือน
วันคนที่จารึกศักราช ๑๓๑๕ ปี เดือนสิบสองขึ้นค่ำหนึ่งนท ๑๖ มั่ง
ลงจึงหาเสนาบดีพราหมณ์ปโรหิตโหราพฤตมาคยมา มั่งลงจึง
ถามว่า พายุพัดที่เมืองมุกไซโยวันเดียวแต่ตะวันบ่ายไปจนเย็น ๑๖ หน
ดังนี้ ผู้ใดใครได้พบเห็นเหตุผลเป็นประการใดบ้าง โหราพราหมณ์ป
โรหิตทำนายว่า มั่งลงจะมีบุญญาธิการ จะได้ปราบยุคเข็ญซึ่งเป็น
เสี้ยนศัตรูอยู่แก่เมืองอรัญจะพ่ายแพ้เป็นมั่นคง มั่งลงจึงว่าถ้าดังนี้
ศักราชได้ ๑๓๑๖ ปี เดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ มั่งลงจะยกทัพทั้งหกทั้งเรือ
กับเสนาบดีและนายไพร่ซึ่งอยู่ในเมืองมุกไซโยและเมืองอรัญเป็นคนสาม
หมื่น ให้มั่งลงระสู้บุตรเป็นทัพหน้า มั่งลงเป็นทัพหลวง ยกลงไปรบ

เมืองหงสาวดีเกิดเดือนเจ็ดแรมสิบสองค่ำ มอญระบฏมั่งลงซึ่งขึ้นกอง
ทัพหน้ายกไปก่อน ได้รบกันกับกองทัพรามัญพระยาอุปราชาน้องเจ้าเมือง
หงสาวดีที่เมืองเปร แต่เดือนเจ็ดแรมสิบสองค่ำหนึ่ง กองทัพพระยา
อุปราชาสมิงรามัญทั้งปวง แยกหนีถอยหลังทัพลงไปตั้งรับอยู่ณเมือง
ย่างกุ้ง แต่ทัพมั่งลงตั้งยังทัพอยู่ณเมืองเปร มอญระซึ่งเป็นทัพหน้า
ติดตามกันลงไปรบที่เมืองย่างกุ้ง แต่ณเดือน ๑๑ ข้างแรมในขึ้น
ครันเมื่อศักราชได้ ๑๑๑๗ ปีเดือนหกแรม ๕ ค่ำ พระยาอุปราชาสมิง
รามัญแตกจากเมืองย่างกุ้ง ไปตั้งมั่นอยู่ณเมืองเสียง มั่งลงยก
ลงมาอยู่ณเมืองย่างกุ้งขึ้นหนึ่ง ให้กองทัพหน้ามอญระผู้บุตร ขึ้นไป
ซุกแม่ทัพหลวง กับเสนาบดี เสนกหัวน แม่ละแมงนึ่ง นายทัพ
นายกองทั้งปวง ยกไปตีเมืองเสียงแต่เดือนเจ็ดข้างแรมได้ ๑๑ เดือน
ได้เมืองเสียง แล้วพร้อมทัพกับมั่งลงที่เมืองเสียงนั้น แล้วมั่งลง
กับมอญระบฏ กับเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงยกไป มั่งลง
ให้ตั้งเมืองที่ตำบลบ้านเจดะคี ทางไกลกันกับเมืองหงสาวดี ๕๐ เส้น
พระยาหงสาวดีให้อำมาตย์ผู้ใหญ่เอาเครื่องบรรณาการออกมาให้แก่มั่ง
ลง แล้วเจรจาความเมืองกันว่า พระยาหงสาวดีจะเอาบุตรมาให้แก่
มั่งลง ๆ จึงสั่งว่าอย่าเพอให้กองทัพทั้งปวงล่องเข้าไปตีเมืองปะโก๊กจน
ครันถึงศักราชได้ ๑๑๑๘ ปีเดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ เจ้าเมืองหงสาวดีเอาบุตร
อายุ ๑๗ ปีมาให้แก่มั่งลง แล้วพระยาอุปราชพระยาทะละผู้หนึ่ง
ศิษย์บ้านผู้หลานพระยาหงสาวดี ตีเตียนพระยาหงสาวดีว่า ทำไมจึง
เอาลูกสาวไปยกให้แก่มั่งลง พระยาพี่จะออกไปเป็นข้ามั่งลงก็ขอ

ไปเถิก แต่ข้าพเจ้ากับเสนาบดีทั้งปวงจะสู้ว่าจะตายในเมือง พระยา
 หงสาวดีจึงว่า เมื่อแลพระยาอปราชา พระยาทะเล ตละบ้าน มียอมให้
 เมืองเป็นข้ามั่งลง เลี้ยลูกสาวคนหนึ่งก็แล้วไปเถิก พระยาหงสาวดี
 กลับทำสงครามรบกับมั่งลง ๆ จึงสั่งแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่า พระ
 ยาหงสาวดีเลี้ยศึกแล้ว กลับจะทำสงครามรบกันกับเราอีกเล่า จึงสั่ง
 ให้นายทัพนายกองทั้งปวงเร่งเข้าล้อมเมืองหงสาวดีประมาณ ๑๕ วัน ไพร่
 พลเมืองทั้งปวงซึ่งอยู่หน้าท่เชิงเทินเมืองหงสาวดี ก็เป็นใจด้วยมั่งลง
 จุกเพลิงทั้งเชือกถล่มมารบ กองทัพพระม้าวเข้าไปในเมือง จับได้พระยา
 หงสาวดี พระยาอปราชา พระยาทะเล แลเสนาบดีได้ในเวลากลางคืน
 วันนั้น ศักราชไท้ ๑๓๑๔ ปีเถือน ๘ มั่งลงจึงพาเอาพระยาหงสาวดี
 และญาติวงศ์ ทั้งเครื่องยศบริวาร กลับขึ้นไปเมืองมุกไซโย ครั้นถึง
 เมืองมุกไซโยแล้ว มั่งลงจึงเลียงพระยาหงสาวดีทั้งบุตรภรรยาเสนา
 อำมาตย์ไว้ให้อยู่เป็นสุข ฯ

๑ ครันศักราช ๑๓๒๑ ปีเถือน ๓ แรม ๓๐ ค่ำ มั่งลงจึงเกณฑ์
 มอญระผู้บุตร กับอำมาตย์ขอแมงละราชา แมงละแมงหม้อง กับไพร่
 สองหมื่นเป็นกองหน้า มั่งลงเป็นทัพหลวง กับไพร่สามหมื่น ทั้งทัพ
 หน้าทัพหลวงเป็นคนที่ห้าหมื่น ยกเข้าไปกรุงทวารวดีศรีอยุธยา ถึง
 ณเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มาถึงเมืองเปรเป็นฤดูฝน มั่งลงหยุดทัพอยู่ที่
 เมืองเปร มั่งลงจึงยกเอามอญระผู้บุตรมาไว้ในกองหลวงด้วย มั่งลง
 จึงเกณฑ์ให้แต่แมงละราชา แมงละแมงหม้อง กับไพร่สองหมื่นลงไป
 แรมทัพอยู่เมืองอย่างกึ่ง ครันสิ้นเทศกาลฝนถึงเดือน ๑๑ มั่งลง

มอระยบทที่พ้อออกจากเมืองเปร มาถึงเมืองย่างกุ้งณเดือน ๓๒ มังลอง
 สั่งให้แมงละราชา แมงละแมงฉ้อง กับไพร่สองหมื่น เป็นกองหน้าไป
 ตีเมืองทรวาย มังลองแต่งกำปั่น ๔ ลำ กับเรือรบทะเล ๕๐ ลำ บรรทุก
 เสบียงอาหารกับคนหมื่นหนึ่ง ตั้งให้อากาไบใหม่เป็นนายทัพยกนายทัพเรือ
 ไปตีเมืองทรวาย ครั้นตีเมืองทรวายแล้ว มังลองเข้าอยู่ณเมืองทรวาย
 มังลองจึงสั่งให้แมงละราชา แมงละแมงฉ้องกองหน้า ยกไปตีเมือง
 มะริค เมืองตะนาว ทางเรือ มังลองจึงสั่งให้อากาไบใหม่กับไพร่ใน
 สำเภานั้นหนึ่ง ยกไปตีเมืองมะริค เมืองตะนาว ทางบก มังลอง
 ยกทัพติดตามที่เคี้ยว กองทัพไปทางบกยังไม่ถึง แมงละราชา แมงละ
 แมงฉ้อง ทัพเรือตีเมืองมะริค เมืองตะนาวได้ก่อน ครั้นมังลองถึง
 เมืองมะริค เมืองตะนาว ยั้ยังรพลไว้ที่เมืองตะนาว มังลองจึงให้
 แมงละราชา แมงละแมงฉ้องกับไพร่สองหมื่น มังลองจึงตั้งให้มอระ
 ยบุตรเป็นแม่ทัพหน้า ได้บังคับแมงละราชา แมงละแมงฉ้อง ยกเข้ามา
 กรุงทวารวดีศรีอยุธยา มังลองยกเป็นทัพหลวงเข้ามา ครั้นถึง
 กรุงศรีอยุธยา มังลองยังเกิดเป็นวรรณโรคสำหรับบุรุษป่วยหนักลง
 มังลองจึงสั่งให้แมงละแมงฉ้องเป็นกองหลัง กับไพร่หมื่นหนึ่ง
 มังลองจึงถอยทัพกลับไปทางระแหง แต่จากบ้านระแหงไปทาง ๔๐๐
 ถึงปลายท่านต่อแดน มังลองถึงอนิจกรรมตาย มอระยบุตรเอาศพ
 มังลองผู้บิดาใส่อหามไปตั้งเมืองมุกไซโยแต่ณเดือน ๖ ข้างขึ้น แล้ว
 ให้เอาเงินพันแดงเงินพันขาวทำพื้นเผาด้วยสับเอน้ำกุหลายกับเพลิง แล้ว
 เก็บอัฐิมังลองใส่หม้อใหม่มีกทองเอาไปทิ้งเสียกลางน้ำ ฯ

๑ ครั้นที่กราชไต้ ๑๓๒๒ ปี เดือน ๔ บุตรมังลอกผู้ชื่อมังลอกลูกชายใหญ่ไ้กราชสมบัติในชั้นนั้น และแมงละแมงหม้องอำมาตย์ กับคนหมื่นหนึ่ง ซึ่งเป็นกองวังหลังมาถึงเมืองอังวะเดือน ๖ แมงละแมงหม้อง กับคนหมื่นหนึ่ง ก็ไล่กวาดต้อนผู้คนครอบครัวในแขวงเมืองอังวะ เข้ามาช่องสุ่มไว้ในเมืองอังวะ คึกกบฏ ไม่ยอมเป็นข้าเข้าด้วยมังลอกซึ่งเป็นเจ้าอยู่เมืองมุกโซโบหามิไ้ มังลอกผู้เป็นบุตรมังลอกซึ่งไ้กราชสมบัติ จึงรู้ว่าแมงละแมงหม้องคึกการกบฏไม่เข้าด้วย จึงแต่งให้จิระราชาแซงแนงโยแมงแงประละสับกุงโยกับคนสองหมื่นเป็นกองหน้ายกลงมาล้อมเมืองอังวะไว้ มังลอกจึงยกลงมากับคนสามหมื่นตั้งอยู่เมืองจะแกงคนละฟากน้ำ แตร่รบกันอยู่ถึงเจ็ดเดือน จึงไ้เมืองอังวะ แมงละแมงหม้องหนีออกจากเมือง กองทัพไล่ติดตามไปยิงแมงละแมงหม้องตาย มังลอกจึงเลิกทัพกลับไปเมืองมุกโซโบ ฯ

๑ ครั้นที่กราชไต้ ๑๓๓๓ ปี เดือน ๔ บังเกิดอศักรรย์แผ่นดินไหวได้ยี่สิบสี่ครั้งก็ก่อกองคค์ยี่สิบสี่ขึ้นทั่วไปทั้ง ๔ ทิศ บังเกิดเป็นสุรย์และลำภูกันขาว ในชั้นนั้นน้องชายมังลอกผู้ชื่อสะโตะอุจะหน้าซึ่งไ้ไปนั่งเมืองทองอุ คึกกบฏต่อมังลอกผู้หลานซึ่งไ้กราชสมบัติอยู่ณเมืองมุกโซโบ แต่งให้ยะละแมงแตงสันละก็ผู้เป็นอำมาตย์คุมพลห้าพันยกชนมากวาดต้อนเอาคนที่เมืองเปรไปเมืองทองอุ มังลอกรู้ว่าสะโตะอุจะหน้าเจ้าเมืองทองอุคึกกบฏ จึงแต่งให้แมงแงพระละคุมพลสามพันเป็นทัพหน้า ตั้งให้ โยลัทห่วนคุมพลเจ็ดพันเป็นกองหนุน ให้ยกไปรบเอาเมืองทองอุ คึกกราช ๑๓๓๔ ปี เดือน ๑๒ มังลอกจึงเกณฑ์

ให้อำกาจอแห่งคุมพลหมื่นหนึ่ง ยกเป็นกองหน้า มังลอกกับพลสอง
หมื่นเป็นทัพหลวงยกไป เดือน ๑๒ แรม ๓๐ ค่ำถึงเมืองตองอู เดือนย
ขึ้น ๒ ค่ำไปเมืองตองอู จับได้สะโทะอะจะหน้า ทั้งบุตรภรรยาเสนา
อำมาตย์ กวาทก่อนเอาขึ้นไปเมืองมุกไซโย ครั้นถึงแล้วจะได้
ทำอันตราขายเสียหามาได้ มังลอกเลี้ยงไว้ค้ำเท่าตัวนั้น และตระข้าน
พระยาต่อพระยา ซึ่งพ่ายตรภรรยาอพยพหนีไป เมื่อครั้งเมือง
หงสาวดีแตกครั้งนั้นไปอยู่เกาะปันแขวงเมืองมัตมะ มังลอกจึงสั่ง
ให้ละเมิงหวุ่นคุมพล ๓๐๐๐ ให้ไปเกลี้ยกล่อมตระข้าน พระยาต่อ
พระยา ละเมิงหวุ่นยกมาถึงเมืองมัตมะ เกลี้ยกล่อมตระข้านพระ
ยาต่อพระยาก็จักด้วย ตระข้านจึงว่าแก่ละเมิงหวุ่นว่าถ้าข้าพเจ้าเป็น
ข้าพเจ้าอริจะข้าพเจ้าก็เป็นคนไฉ่ และเจ้าอริจะไฉ่ข้าพเจ้าแล้ว เลี้ยง
ข้าพเจ้าไว้ไม่ฆ่าข้าพเจ้าเสีย เจ้าอริก็เป็นคนไฉ่ แต่ว่ารับมารดา
ข้าพเจ้าไฉ่ครั้งหงสาวดีเสียนั้นแล้ว ถึงชีวิตจะตายจะขอเห็นหน้ามารดา
หน่อยหนึ่งเถิด แล้วส่งไปเมืองมุกไซโย มังลอกก็เลี้ยงตระข้าน
พระยาต่อพระยาไว้ ฯ

๐ อนึ่งเมืองเชียงใหม่มักมีเมืองออกห้าสิบเจ็ดหัวเมืองนั้น เคยขึ้น
แก่เมืองรัตนบุรีอริจะ บัดนี้ละอย่างประเวณีเสีย หาไฉ่ไปมาเอา
เครื่องบรรณาการมาถวายตามอย่างตามธรรมเนียมแต่ก่อนไม่ ครั้น
ศักราชได้ ๑๓๒๕ ปี เดือน ๑๖ ขึ้น ๘ ค่ำ มังลอกจึงเกณฑ์ให้ดิงจา
แมงฉ้องคุมคน ๓๐๐๐ เป็นกองหน้า จึงตั้งให้ธาประระกามะนี่คนเจ็ดพัน

เป็นกองหนุนยกไปตีเมืองเชียงใหม่
รบกัน ๔ เดือนได้เมืองเชียงใหม่
ภรรยา กองทัพยังมีใจกลับคืนไป
ก็ปลงศพตามอย่างธรรมเนียม ฯ

เดือนอ้ายถึงเมืองเชียงใหม่
จับเจ้าเงินผู้เป็นเจ้าเมืองได้ทั้งบุตร
มังลอกถึงอนิจกรรมเดือน ๔ นั้น

๑ ศักราช ๑๓๒๕ ปีเดือนสิ้นนี้ มงระผู้บุตรมังลอก เป็นน้อง
มังลอก ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ และสถาปนาพระนามนี้ ซึ่งเป็นนาย
ทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ จึงเกณฑ์ให้มหานระทากับคนเจ็ดพัน คน
เอาเจ้าเงินทั้งบุตรภรรยาไปถวายมงระ แต่สถาปนาพระนามนี้กับคนสามพัน
อยู่รักษาเมืองเชียงใหม่ มงระจึงมีนามปรากฏชื่อว่าเจ้าช้างเผือก
จึงเลี้ยงเจ้าเงินและบุตรภรรยาเจ้าเงินไว้ด้วย

ณเดือน ๑๑ ในปีนั้น มงระจึงสั่งให้โยลัดห่วนลงมาทำเมืองสร้าง
ปราสาทเมืองอังวะ ทละบ้านจึงคิดประทุษร้าย ให้นายทวยบัว
ทละบ้านจุดไฟขึ้นในเมืองมุกไซโย พิจารณาได้ความว่าทละบ้านให้จุด
ไฟขึ้นทั้งนี้ จะคิดการทำร้ายเจ้าอังวะ มงระจึงสั่งให้ประหารชีวิต
ทละบ้านเสีย ฯ

๑ ศักราชได้ ๑๓๒๖ ปีเดือน ๑๒ มงระจึงสั่งให้อะแซห่วนกับ
ดิงจาโย คนไพร่หมื่นหนึ่งเป็นกองหน้า มงระคุมไพร่สองหมื่นเป็น
ทัพหลวง ยกไปตีเมืองกะแซ ในปีนั้นเดือนยี่ข้างขึ้นได้เมือง กวาด
เอาเชือกวงศ์และเจ้ากะแซมาถ้ำเมืองมุกไซโยแต่ณเดือนสาม ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๒๗ ปี เดือนหก มงระลงมาจากเมืองมุก
ไซโยเสวยราชย์เมืองอังวะ จึงเลี้ยงเจ้ากะแซและบุตรภรรยาเจ้ากะแซ

ไว้ค้ำเท่าขันธ์ ถึงณเดือนเจ็ดแรมห้าค่ำในวันเดือนนั้นยังเกิดเป็นพาย
ใหญ่ฝนตกฟ้าผ่าลงที่หอกลองที่ ๑ ผ่าลงที่ยอดปราสาทขึ้นไฟติดขึ้น
เท่าวงกระถางยอดปราสาทหักสับลงมา คับไฟได้ พายุและฝนก็บันดาล
หาย มอญระจิงถามโหราพฤตมาจารย์พราหมณ์ปโรหิต และพระ
ราชาคณะนักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้มีปัญญา จึงทำนายว่าพระราชวงศา
และอาณาประชาราษฎร์ในขอบเขตสหราชอาณาจักรอยู่เย็นเป็นสุข กับบุคคล
เชื้อญและศัตรูทั้งปวง ให้ชำระสระเกล้าให้ปล່อยนั้กไทย และสรรพ
สัตว์ทั้งปวงซึ่งต้องทุกข์เวทนาซึ่งวันนั้น ๒

๑ เมื่อครั้งศักราช ๑๓๒๗ ปี เดือน ๑๒ มอญระจิงสั่งให้ลัษพระกงโย
ยานกวนจอโยคุมไพร่ห้าพันยกเป็นทัพหน้า ทัพหน้านั้นให้เมียนท่วน
เนเมียวมหาเสนาบดีคุมไพร่ห้าพันยกมาทางเหนือ ค้างเทศกาลฝนอยู่
ณเมืองนครเชียงใหม่ ทางทวายนนั้นให้เมคราโยคุมไพร่ห้าพันเป็น
กองหน้า ทัพหน้านั้นให้มหานระธาคุมไพร่หมื่นหนึ่งยกมายังกรุงศรี
อยุธยา ค้างเทศกาลฝนอยู่ณเมืองทวาย ออกพระวิธสาแล้วยก
ทั้งทางเหนือทางใต้เข้าไปตีได้กรุงศรีอยุธยาแล้ว กลับทัพไปเมือง
รัตนบุรีอังวะ ๒

๑ เมื่อศักราชได้ ๑๓๒๘ ปี ในศักราชได้ ๑๓๒๘ ปีนั้น ช้อยกเข้า
มาถึงเมืองแสลงหัว ไกลกันกับเมืองอังวะทางสิบห้าวัน มอญระจิงสั่ง
ให้ติงจาโยกับไพร่ห้าพันเป็นกองหน้า อะแซท่วนกับไพร่หมื่นหนึ่งเป็น
ทัพหนุน ยกไปตีฮ่อแตกไป ๒

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๒๙ ปี ช้อยกทัพกลับเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง มาถึงตำบลบ้านยอนนี้ใกล้กันกับอัมระทางคันทัน มอระจึงสั่งให้อะแซหวุ่นกี้ โยลัดหวุ่น เมียนหวุ่น สามนายเป็นแม่ทัพคุมทหารเป็นอันมาก ใ้รบกันกับช้อยสามวัน กองทัพช้อยแตก จึงได้นำทัพช้อยแะชูแะกุนตาแะ เมียนกุนตาแะ ประชูแะ ๔ นาย กับทหารนายและไพร่เป็นคนหกพัน มอระจึงสั่งให้เลี้ยงไว้ค้ำเท่าตัวนี้ ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๓๑ ปี ช้อยกทัพกลับมาอีกเป็นสามครั้ง ครั้งหลังกวยชวยโยเป็นแม่ทัพช้อย กับรพลเป็นอันมาก มาถึงเมืองกองตุงปะมอ ใกล้กันกับเมืองอัมระทางสิบห้าวัน มอระจึงสั่งให้ติงจาโยตะเรียมรามะกับไพร่ห้าพันเป็นกองหน้า ตั้งให้อะแซหวุ่นกี้คุมไพร่หมื่นหนึ่ง ทั้งทัพหน้าทัพหลวงเป็นคนหมื่นห้าพัน เป็นแม่ทัพยกไปทางบกทางเรือนั้นให้จางหวุ่น เลตอหวุ่น กับพลห้าพันเป็นกองหน้า อำมะลอกหวุ่นเป็นนายกองปืนใหญ่ คุมพลหมื่นหนึ่งเป็นแม่ทัพทั้งทางบกทางเรือไปถึงพร้อมทัพกันณเมืองกองตุงปะมอ ทัพทั้งสองฝ่ายก็รบรบกันเรจากความเมืองกัน กวยชวยโยแม่ทัพช้อย จึงให้อำมาตย์มาหาอะแซหวุ่นกี้ ว่าจะขอให้แม่ทัพช้อยกับแม่ทัพพะม่าเรจากความเมืองกัน อะแซหวุ่นกี้จึงสั่งให้ปลุกโรงในท่ามกลางแล้ว แม่ทัพทั้งสองฝ่ายไปพร้อมกันณโรง เรวจากันว่าตั้งแต่วันนี้ไป ขอให้ขาดสงครามกันจะเป็นมิตรสันถวะแก่กัน อาณาประชาราษฎร์ไพร่พลเมืองจะได้ไปมาช้อยชวยกัน อะแซหวุ่นกี้ก็ยอมพร้อมด้วยนายทัพนายกองทั้งปวงเลิกกองทัพกลับลงมาณเมืองอัมระ ในศักราชได้ ๑๓๓๑ ปี ณเดือนเจ็ด

ชนลียคำ พ้าผ่าลงที่เสาศิกระทานแผ่นทอง ที่จารึกนามประตูเมืองไว้
นั้น ครั้นณเดือนแปดเจ้าเมืองจันทบุรี นำเอาบุตรสาวมาถวายคนหนึ่ง ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๓๓ ปี เจ้าวงศ์ผู้เป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง
ยกลงมาตีเมืองจันทบุรี เจ้าเมืองจันทบุรีรีบออกชนไปณเมืองอังวะ มอญ
เจ้าอังวะจึงสั่งให้ซิกซิงโยคุมไพร่สองพันเป็นกองหน้า ให้เนมะโยมหา
เสนาบดี คือไปสุพลา คุมไพร่สามพันเป็นแม่ทัพหลวง ลงมาตีเมือง
หลวงพระบางได้แล้ว ไปสุพลา กลับขึ้นไปพร้อมทัพกันณเมืองจันทบุรี
ค้ำงเทศกาลณอยู่ที่นี่ ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๓๔ ปี สิ้นเทศกาลฝน ไปสุพลาจึงยกกองทัพ
ลงมาตีเมืองลับแลเมืองพิไชย รบกันกับกองทัพกรุง กองทัพไปสุพลา
แตกหนีถอยทัพไปตั้งอยู่ณเมืองเชียงใหม่ ค้ำงเทศกาลฝนอยู่ ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๓๕ ปี ในบัดนั้นกระแซชศึกกบฏของอังวะ ทั่ว
อำมาตย์จันทรอชชกิลโยกับไพร่กระแซสามพันคิดกบฏ ใช้ให้
โยคีกระแซเอาเพลิงจุดขึ้นที่มูมเมือง โยคีจุดเพลิงศาลาวัดชยุท
จุดขึ้นริมนวัดทิศแห่งหนึ่ง พอจับตัวกระแซโยคีได้ถามให้การว่าจันทรอ
อำมาตย์ชยุทกิลโยใช้ให้ โยคีจุดเพลิงขึ้นสี่ทิศ แล้วจะยกคนสามพัน
เข้าตีเอาเมือง จะฆ่าเจ้าเมืองอังวะเสีย พิจารณาได้ความเป็นสำคัญสั่งให้
ฆ่ากระแซนายและไพร่สามพันเสีย ออกพระวิธสาแล้วจึงเกณฑ์ให้พระยา
จำข่าน กับแสนท้าวไพร่ลาวพันหนึ่งยกเป็นกองหน้า ให้เนมะโยกามะนี
เฝ้าเมืองเชียงใหม่อยู่ ไปสุพลา กับไพร่ลาวพะม่าเก้าพัน เป็นแม่ทัพ
ยกลงมาตีกรุงทวารวดีศรีอยุธยา ยกออกจากเมืองเชียงใหม่คืนหนึ่ง

ประมาณทางห้าร้อย ไปสุพรรณว่าพระยาจำขันธ์ คิดการประทุษร้าย เข้าด้วยกองทัพไทย กลับจับไปสุพรรณฯ จึงกลับทัพเข้าไปอยู่ในเมือง เชียงใหม่ พอกองทัพกรุงศรีอยุธยาขยับขึ้นมา ทั้งกองทัพกาวิละ พระยาละคร พระยาจำขันธ์ บรรจบกันเข้าล้อมเมืองเชียงใหม่ ไปสุพรรณ เนมะโยกามะนี แยกหนีออกจากเมืองเชียงใหม่ ไปอยู่เมืองหน้าย ฝ่ายภรรยาไปสุพรรณซึ่งอยู่ณเมืองอังวะนั้นเจ้าอังวะจำไว้ ภรรยาไปสุพรรณ ให้คนมาบอกไปสุพรรณว่า อย่าให้ไปเมืองอังวะเป็นอันขาดทีเดียว ไปสุพรรณจึงหลบหลีกอยู่ณบ้านซุขเกียน ใกล้กันกับเมืองตองอูทางหัววัน ฯ

๑ เมื่อคักราชได้ ๑๓๓๕ ปี มีตราลงมาแต่เมืองอังวะ ให้ปะกัน หุ่นเกณฑ์เอารามัญหนึ่งขึ้นเป็นแม่ทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา ปะกัน หุ่นจึงเกณฑ์ให้พระยาเจ่ง ตละเซ่ง พระยาอู เป็นกองหน้า กับไพร่ สามพัน ให้แพ็กจาเป็นแม่ทัพยกก่อน ไปตั้งฉางอัครมีฉางปากัก ลำเลียงเอาเสบียงอาหารเข้าไว้ ให้ไต่เต้มฉาง ออกพระวัสสาแล้ว ปะกันหุ่นกับไพร่เจ็ดพันจึงจะยกไปตาม ฯ

๑ ครั้นคักราชได้ ๑๓๓๖ ปี จะให้ยกกองทัพลงมาแต่เมืองอังวะไปตี เอากรุงทวารวดีศรีอยุธยา ปะกันหุ่นผู้เป็นเจ้าเมืองมัตมะ เก็บเอาเงิน ทองแก่ภรรยานายทัพนายกอง และไพร่สมิงรามัญซึ่งยกไปทำฉางนั้น ไพร่พลเมืองได้ความเดือดร้อนนัก ตละเก็งจึงมีหนังสือไปถึงพระยา เจ่ง ตละเซ่ง สมิงรามัญทั้งปวง ว่าปะกันหุ่นทำให้ไต่ความร้อนเข็ดแค้น สุดที่จะทนแล้ว ให้พระยาเจ่ง ตละเซ่ง สมิงรามัญ เร่งคิคยกองทัพกลับ มาณเมืองมัตมะเป็นการเร็ว พระยาเจ่ง ตละเซ่ง สมิงรามัญทั้งปวง

พร้อมกันจับแพ็กิเจ้าแม่ทัพฆ่าเสียแล้วกลับทัพมาลงเมืองมัตตะ ประกัน
 หุ่นเจ้าเมืองมัตตะ อะคุงหุ่น รู้ว่าพระยาเจ่ง ตละเซ่ง ฆ่าแพ็กิ
 เสีย ยกทัพกลับมาเมืองมัตตะ ประกันหุ่น อะคุงหุ่น ลงเรือหนี
 ไปเมืองย่างกุ้ง พระยาเจ่ง ตละเซ่ง นายทัพนายกองสมิงรามัญ
 ยกติดตามไปตีได้ค่ายตักกะเลริมเมืองย่างกุ้ง พอกองทัพหน้าอะแซ
 หุ่นก็ยกลงมาแต่เมืองอังวะ ได้รบกันกับกองทัพรามัญที่เมืองย่างกุ้ง
 พระยาเจ่ง ตละเซ่ง นายทัพนายกองสมิงรามัญ แยกหนีลงมา
 เมืองมัตตะ พาครอบครัวอพยพเข้ามากรุงทวารวดีศรีอยุธยา กองทัพ
 พระม่ายกตามมาจับได้แต่ตละเก็งทั้งบุตรภรรยาณแขวงเมืองมัตตะ ลัง
 ขึ้นไปถวาย ครั้นนั้นมองระกับเสนาบดีลงมาถือนำอยู่เมืองย่างกุ้ง
 มองระจึงให้ถามตละเก็งว่า ตัวคิดการประทุษร้ายในครั้งนี้ใครรู้เห็น
 เป็นใจด้วยตัวบ้าง ตละเก็งว่าพระยาหงสาวดี พระยาอุปราชาผู้น้อง
 มีหนังสือให้คนถือมาถึงข้าพเจ้ากับพระยาเจ่ง ให้ชักชวนกันแต่บรรดา
 สมิงรามัญทั้งปวง จับเอาบรรดาพระม่านายไพร่ซึ่งอยู่ในเมืองมัตตะ
 ฆ่าเสีย แล้วให้ยกกองทัพตีเอาเมืองย่างกุ้งขึ้นไปจนถึงเมืองอังวะ
 ตามสอยพระยาหงสาวดี พระยาอุปราชา ว่าเป็นลัทธิ มองระจึงสั่ง
 ให้เอาพระยาหงสาวดี พระยาอุปราชา กับทั้งตละเก็ง ไปประหาร
 ชีวิตเสีย ฯ

๑ ครั้นที่กล่าวได้ ๑๓๖ ปี อะแซหฺวุ่นยกกองทัพเข้ามาตีกรุงศรี
 อยุธยา กองทัพหน้าก็ยกเข้ามาถึงเมืองราชบุรี กองทัพไทยจึงล้อมไว้
 อะแซหฺวุ่นก็จึงยกขึ้นไปถึงมองระเจ้าอังวะ ฯ จึงให้อะคุงหุ่นมโ

กบฏไพร่สามพันรับอาสาจะมากู้แหกเอาคนสามพันในค่ายล้อมเขานางแก้วให้ไว้ ครั้นเข้าตีกองทัพไทยซึ่งล้อมพระม้าวานั้น ไพร่พลพระม้ากองทัพช่วยล้มตายเป็นอันมาก อะแซห่อนก็จึงบอกหนังสือไปถึงมอญพระเจ้าอังวะว่าถ้าจะเอาคนสามพันให้ไว้ก็จะเสียคนกว่าสามหมื่น ด้วยจวนเทศกาลฝนไพร่พลอดเสียดอาหาร จะขอถอยทัพมาแรมค้างอยู่ณเมืองมัตตะต่องรุ่งขึ้นป็นเช้าพาเจ้าจึงจะยกกองทัพเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา ทั้งพระม้าสามพันทั้งนายทัพนายกองเอามาถวายให้จึงได้ มอญพระเจ้าอังวะจึงตอบไปว่า ซึ่งอะแซห่อนก็บอกมานั้นชอบด้วยราชการอยู่แล้ว ทั้งนี้ก็สุดแต่จะอะแซห่อนก็จะคิดผ่อนปรนเอากรุงศรีอยุธยาให้จึงได้ ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๓๓๗ ปี มอญระกลยขึ้นไปณเมืองอังวะ ครั้นเดือน ๑๑ ในปีนั้น อะแซห่อนก็ให้แมงยางกับนายกองผู้น้อย กับบันยิแถมของจอ บันยิทะของ ๓ นาย กับไพร่สองหมื่น ให้ยกไปทางระแหง อะแซห่อนก็กับไพร่หมื่นห้าพัน เป็นแม่ทัพเข้าล้อมเมืองพิษณุโลก อะแซห่อนก็จึงแยกกองทัพลงมารับกองทัพกรุงศรีอยุธยาซึ่งขึ้นไปช่วยปากพิง ครั้นเมืองพิษณุโลกเสียแก่พระม้าแล้ว อะแซห่อนก็บอกหนังสือขึ้นไปถึงมอญพระเจ้าอังวะ พอมอญพระเจ้าอังวะถึงอนิจกรรม จึงถวายบรมมอญขึ้นเป็นเจ้า จึงให้ข้าหลวงลงมาให้เลิกกองทัพ ทั้งทัพเมืองทะวาย, เมืองมะริด, เมืองตะนาว, อะแซห่อนก็ซึ่งมากู้กรุงศรีอยุธยา กลับขึ้นไปเมืองอังวะ จึงถวายปลงศพมอญพระเจ้าเป็นบิดาตามอย่างธรรมเนียม ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๓๓๓๘ ปี จิงกาผู้เป็นบุตรมอรวระชนเสวยราชสมบัติ
 ชะแลงจาผู้น้องจิงกา เมอมอรวระบิดายังอยู่นั้น ตั้งให้
 ชะแลงจาเป็นเจ้าเมืองชะแลง ในนั้นชะแลงจา กับอะตวนห่วน
 อำมาตย์ คิดการกบฏต่อจิงกาผู้พี่ซึ่งไ้ราชสมบัติ จิงกาจึงให้
 เอาชะแลงจา กับอะตวนห่วนอำมาตย์ฆ่าเสีย แล้วจิงกาทำนุบำรุง
 พระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ วัฑฒาราม อินชารุกตรุดพิณ
 ให้หลังรักษิตทอง ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๓๔๔๒ ปี จิงกาเจ้าอังวะสั่งให้ถอดอะแซห่วน
 ออกจากราชการ แล้วจิงกาสั่งให้เอาอะเมียงสะแข่งผู้เป็นลูกมังลอง
 เป็นน้องมอรวะ เป็นอาวจิงกา สั่งให้ไปฆ่าเสีย แต่ประคองแยกไปไว้
 ฟากจักเกิง ประคองสะแข่งแยกไปไว้เมืองแปงยะ แปงตะแลแยก
 ไปไว้ณบ้านซิกก้า สามคนนี้เป็นลูกมังลอง เป็นน้องมอรวะ ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๓๔๔๓ ปี พระเจ้ายะเมืองแปงยะใกล้กันกับเมือง
 อังวะทางสามร้อย มีนามชื่อว่าซุขชุกง พงลงทหนึ่ง อนึ่งพระ
 พุทธรูปซึ่งอยู่ณเมืองจะเกิงคนละฟากหน้าเมืองอังวะ ให้เป็นน้ำพระเนตร
 ให้ล่อออกมาครั้งหนึ่ง จิงกาให้แต่งเครื่องนมัสการไปนมัสการพระ
 ค่ายลชือส๊ะหะ ต่อกับเมืองอังวะใกล้กันทางห้าคน จิงกายกไปทางเรือ
 ไ้สามคน มอฆ่ม่องเป็นบุตรมอฆลอก กับพวกเพื่อนเป็นอันมาก
 เข้าปล้นชิงเอาสมบัติขึ้นเป็นเจ้า มอฆ่ม่องจึงให้หาปะคองสะแข่ง
 ประคองสะแข่ง แปงตะแลสะแข่ง ผู้อาวสามคนมาพร้อมกันณเมือง

อังวะ มอหม่องจึงว่าสมัคกันแล้วเอาเด็ก ประทุน ประคาน แปะตะแล
 จึงว่าสมัคกันไว้ด้วยบุญของเจ้า ๆ จงเอาเด็ก จึงตั้งอะแซห่วนก็
 คงทอะแซห่วนก็ พรรคพวกมอหม่องซึ่งตั้งเป็นเสนายักษ์ขึ้นใหม่ซ่อม
 เหนงเอาบุตรสาว เก็บบริบเอาพัสดุทองเงินของอาณาประชาราษฎรซึ่ง
 หาความผิดมิได้ และชาวบ้านไพร่พลเมืองไต่ความเชื่องแค้นเคือง
 เกิดรื้อกันนัก ประทุนจึงปลุกษัตริย์ด้วยญาติวงศ์แลเสนาอำมาตย์คนเก่า
 ว่ามอหม่องได้เป็นเจ้า ๕-๖ วัน ซ่อมเหงาอาณาประชาราษฎรอันเชื่อง
 กันนี้ หากควรที่จะให้เสวยราชสมบัติไม่ เสนายักษ์ไพร่พลเมืองเป็น
 ใจช่วยประทุนเข้าล้อมเอาวัง รบกันกับมอหม่องแต่เข้าจนเที่ยง ผู้คน
 ล้มตายเป็นอันมาก จับตัวมอหม่องได้แล้วฆ่าเสีย ประทุนได้เสวย
 ราชสมบัติ แล้วสั่งให้เอาเกวียนบรรทุกศพซึ่งรบกันตายนั้นไปทิ้งเสีย
 นอกเมือง ฯ

๑ ในชั้นประทุนใช้ให้มหาเสนาอำมาตย์ ๑ จอกตะลุงโย ๑
 กับเรือรบ ๕๐ ลำ คนประมาณพันหนึ่ง ให้ขึ้นไปจับตัวจิงกู ครั้น
 ยกไปถึงบ้านสันไผ่ใกล้กันกับอังวะทางหกคืบ จึงถูกกับไพร่เหลือหนี
 อยู่ตามลี้คน กับมเหสีนางห้าม จึงถูกพาเข้ามาหามหาเสนา
 อำมาตย์ ว่าประทุนผู้เอาตัวราชสมบัติแล้วเห็นเราหาตายไม่ มหา
 เสนาอำมาตย์เอาตัวจิงกูกับบุตรภรรยาจำลงมาถวายแก่ประทุน ๆ สั่งให้
 ฆ่าจิงกูทั้งบุตรภรรยาเสียให้สิ้น ฯ

๑ ครั้นศักราชได้ ๑๑๔๔ ปีเดือนเจ็ด เพลาสองยามเศษ ังพง
 พระมาเป็นคนที่ท่องเที่ยวอยู่ในเมืองอังวะ กับพวกเพื่อนประมาณสามร้อย

เศษเข้าปล้นชิงเอาสมบัติ วกกันกับประคอง ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก
ประคองจับตัวระพุงไ้ทั้งพวกเพื่อนสิ้น ประคองให้ฆ่าเสีย ในชั้นนั้นเดือน
สิบสอง ประคองสั่งให้ทำเมืองใหม่ ตำบลที่ผ่องกากับเมืองอัมวะทาง
สามร้อยทิวศกระวนออก ฯ

๑ ศักราชได้ ๑๔๕ ปีเดือนเจ็ด ประคองยกไปอยู่ณเมืองอัมมะระบะ
สร้างใหม่ ในชั้นนั้นเดือนสิบสอง ประคองจึงสั่งให้แยกกันห่วนกับเสนาบดี
คุมไพร่สี่พันเป็นทัพหน้า จึงตั้งให้ระกู่สะแข่งผู้บุตรคุมไพร่หมื่นหนึ่งเป็น
แม่ทัพ ยกไปทางเมืองสันตวยแขวงเมืองยะไข่ทางหนึ่ง ให้แมงคอง
ห่วนกับเสนาบดีคุมไพร่สี่พันเป็นทัพหน้า ตั้งให้กามะสะแข่งผู้บุตรคุมไพร่
หมื่นหนึ่ง เป็นแม่ทัพยกไปทางเมืองมะอิลละมุ แขวงเมืองยะไข่ทางหนึ่ง
ตั้งให้สิริระเรียงแยของเคชะแจกเวจ้อโย คุมไพร่สี่พันเป็นทัพหน้า ตั้ง
ให้บุตรชายใหญ่คุมไพร่หมื่นหกพันเป็นแม่ทัพ ยกไปทางเมืองตองกัก
ขึ้นยะไข่ ให้ยกไปตีเมืองคิณูระวดี คือเมืองยะไข่ แต่ทัพบุตรใหญ่ยก
ไปถึงประคองจึงตั้งให้มหาจ้อแทงตะละยาแย, จ้ออากาแย, จ้อตะมุตแย,
ของเคชะ, คุมไพร่ห้าพัน เรือรบทะเลห้าร้อยลำ ยกไปทางทะเลณเดือน
อ้ายถึงเมืองตองกัก แล้วยกไปตีเมืองตันลอย เจ้าเมืองตันลอยผู้ชื่อ
ว่าจ้อคี่แตกหนีออกจากเมืองข้ามทะเลไป กองทัพพระม่านทัพยกทัพเรือ
ลงเรือตามไปณเดือนยี่ ถึงเมืองยะไข่พร้อมทัพกันทั้งสามทาง ณเมือง
เลมี่ซุงใกล้กันกับเมืองยะไข่ทางประมาณร้อยหนึ่ง เจ้าเมืองยะไข่ยก
พลทหารเสนาบดีออกมารบ เจ้าเมืองยะไข่แตกหนีกลับเข้าเมือง กอง
ทัพพระม่านไล่ติดตามเข้าไปได้เมือง เจ้าเมืองยะไข่หนีออกจากเมือง กอง

ทัพพะมาตึกตามจับตัวได้ จนเดือนสามขึ้นสิบสามค่ำ กวาดต้อนเอาเชลย
วงศ์บุตรภรรยาสงครามบริวารเสนาบดี เจ้าเมืองยะไข่ แม่
ทัพจึงตั้งให้ออกซุ่มไพร่หมื่นหนึ่งให้ยักรักษาเมืองติญะวัก และนายทัพ
นายกองก็กลับมายังเมืองอำมะระบูรณะเดือนห้า ประชุมสั่งให้เลียงเจ้า
เมืองติญะวักตั้งบุตรภรรยาและเสนาบดีไว้ เจ้าเมืองติญะวักช่วยถึงอนิ
กรรม และเสนาบดีทั้งปวงก็ไพร่ห้าหมื่นของเจ้าเมืองยะไข่นั้น ประชุม
ให้ภูมฐานไว้นาเป็นที่ทำกินค้ำเก้ายัดนี้ ฯ

๑ ศักราชได้ ๑๑๔๗ ปี แปรเถรแลผู้น้องประทุม เจ้าเมืองอำมะระ
บูรณะคิดกบฏ มีผู้เอาความมาว่าพิจารณาเป็นสำคัญ ประชุมสั่งให้เอา
แปรเถรแลผู้น้องไปฆ่าเสียทั้งพวกเพื่อนประมาณห้าสิบเศษ ในยี่นั้น
จนเดือนเก้า ประชุมสั่งให้หนักมีแสง ประแสงโย แปรทองจา นะจักกัโย
ทองพยุโย ให้เนมะโยคุมพรรค กัยไพร่สองพันห้าร้อยเป็นกองหน้ายก
ไปทางบก สะทิงกลางเคียงยกทางเรือ กัยยาวาเชียง แอ้งยิงเตระอุทิน
ยอ ให้ยี่วุ่นเป็นแม่ทัพเรือกัยไพร่สามพันไปตีเมืองถลาง ให้แก่งวุ่นกัย
ไพร่สี่พันห้าร้อย เป็นไปชุกขักรักกองทัพยกเรือไปตีเมืองนคร ชุมพร
ไชยา ทางทะวายนันให้จิกแกทวาย มะนิจอคง สี่หะแยจ่อแต่ง
เปยะโย ทะวายห่วน กัยไพร่สามพันเป็นกองหน้า ตะแรงแมชู มะนิ
สินตะ สุรินจอคง กัยไพร่สามพัน ให้จิกสินโยเป็นกองหนุน ให้
อนอกแฉกติกห่วนกัยไพร่สี่พัน เป็นไปชุกแม่ทัพยกมาทางเมืองราชบุรี
ทางมัตมะนั้นให้กลาวุ่น บี้ลึงยิง สู่เลจี่ ยี่ญญาอุ อากาจอแวง
ลานซานโย อคุมห่วน ยันยี่ตะของ ละโมวุ่น ชุกของอากา กัยไพร่

หมื่นหนึ่ง ให้เมียวทวนบังคับนายทัพทั้งปวง เป็นแม่กองหน้าที่ ๑
กองหนูนั้นย่อยแลยกาแยของ จอคาโย ตะแวงขึ้นยี่ ตุกแยโย
กับไพร่ห้าพัน ตั้งให้เมียนเมวุ่นเป็นแม่กองที่ ๒ ยังกัณฑ์หนึ่ง
ยวนจวน จิกกอง สิริยะแกวุ่น แยะเลว่น กับไพร่หมื่นหนึ่ง กามะ
สะแข่ง บุตรชายน้อยเจ้าอังวะเป็นแม่ทัพที่ ๓ อีกทัพหนึ่ง แมควาโย
อติตออาภาขึ้นยี่ มะโยลัตจวน กับไพร่หมื่นหนึ่ง ให้จิกกุสะแข่งบุตร
ชายกลางเจ้าอังวะเป็นแม่ทัพที่ ๔ กองทัพเจ้าอังวะทัพหน้า จาวาโย
ยะไซโย ประกันจวน ลอกาซุงถ่องจวน เมจุนจวน กับไพร่ห้าพัน อะแซ
วังมูเป็นแม่กอง บักขวาเจ้าอังวะ อำมะลอกจวน ทวนแซงจวน เลจอพวา
ยักจอกโย งาจวนกับไพร่ห้าพัน ตั้งให้มะยอกวังมูเป็นแม่กองบักซ้าย
เจ้าอังวะ และกระโรยะกิมี เลแซงจวน ยวนจวน ยะกัจวน สิบจอพวา
กับไพร่ห้าพัน ตั้งให้ทองแวงหมี่เป็นแม่กองบักขวาทัพหลวงเจ้าอังวะ
ระวาลัตจวน ออกมาจวน โมกองจอพวา โมมิจอพวา โมเยียงจอพวา
กับไพร่ห้าพัน ตั้งให้ฮะนอกแวงหมี่เป็นแม่กอง ๆ ทัพปะดุงเจ้าอังวะไพร่
สองหมื่น ให้ฮะแซสะแข่งบุตรชายใหญ่ ให้ฮะแซจวนอำมาตย
อยู่ว่าราชการเผ่าเมืองอังวะ ทางระแหงนั้นให้ฮะตองนอระทา ฮะ
ตองสิริจอพวา กับไพร่สามพัน ตั้งให้ฮะตองเวระจางเป็นแม่กอง
ทัพหน้า ตั้งให้ฮะตองนอระทาคุมไพร่สองพันเป็นกองหนุน ทางเชียง
ใหม่นั้น ให้สะโทะมหาสิริจอพวาเป็นแม่ทัพคุมนายทัพและไพร่สอง
หมื่นเศษ ฯ

๑ ครั้นยกมาถึงเชียงใหม่ สะโตะมหาสิริอุจะหน้า จึงบังคับให้
 ขันยี่ตะของโย ขุนลันตองโย แยกอนธะธา ปลันโย นัตชุมมะลำโย
 มุกอโย สาระจอชู้ กัยไฟร์ห้าพัน ให้เนมะโยสีหะชุยะ เป็นแม่ทัพยก
 มาตีเมืองพิษณุโลก ครั้นได้พิษณุโลกแล้วลงมาตั้งทัพอยู่ปากฟิง ทาง
 แจ้ห่มนั้นให้เมื่อยของ เชียงทะเล พระยาไชยะ น้อยอันทะ กัยไฟร์
 สามพัน ตั้งให้อาปะระกามะนีเป็นแม่ทัพยกมาทางแจ้ห่มเป็นกองหน้า
 ยกขึ้นไปล้อมเมืองลคร แจกแกโย พระยาแพร์ อุนนุ่น อุตึงแจก
 กะโย เนมะโยบันตะมิต กัยไฟร์หมื่นห้าพัน สะโตะมหาสิริอุจะหน้า
 เป็นแม่ทัพยกขึ้นไปล้อมเมืองลคร ครั้นกองทัพกรุงศรีอยุธยายกขึ้น
 ไปช่วยเมืองลคร ประทะกันกับกองทัพพะม่ารบกันที่ปากฟิง กองทัพพะม่า
 แดกหนีกระจัดกระจายล้มตายเสียมาแลไฟร์พลที่นั้นเป็นอันมาก กอง
 ทัพพะม่าซึ่งแตกไปแต่ปากฟิง ขึ้นไปที่เมืองลครค่ายล้อม ขอกแก่ข้า
 พเจ้าซึ่งเป็นอาปะระกามะนี กัยสะโตะสิริอุจะหน้า ซึ่งเป็นไปชุกแม่ทัพ
 ซึ่งล้อมเมืองลครว่า กองทัพกรุงศรีอยุธยาได้ติดตามขึ้นมาแล้ว อา
 ปะระกามะนี สะโตะมหาสิริอุจะหน้า ซึ่งเป็นไปชุกแม่ทัพไต่รบกัน
 กับทัพกรุงแต่เข้าจนเที่ยง กองทัพพะม่าซึ่งล้อมเมืองลครนั้น แดกหนี
 ไปพร้อมทัพกันณเมืองเชียงใหม่ พอมืดราให้ข้าหลวงถือหนังสือขึ้นมา
 ว่า เจ้าอริวงษะนายทัพนายกองทั้งปวง ถอยทัพกลับมาเมืองอริวงษะแล้ว
 ให้เร่งสะโตะมหาสิริอุจะหน้านายทัพนายกองและไฟร์พล อย่าให้ล่วง
 เทศกาลฝน ให้ถึงเมืองอริวงษะตามกำหนด แต่อาปะระกามะนีให้เป็นเจ้า
 เมืองเชียงใหม่ กัยไฟร์พะม่าสามพัน ฯ

๑ ครั้นเมื่อศึกราชไถ่ ๑๓๔๘ ปี เจ้าอโงะโหชิ^๔นัยเวซอ ชูยทอง
 เวระจอแทง กบิไพร่สองพัน จอมนอนนระทา กบิไพร่พันห้าร้อย
 เป็นไปชุกแม่ทัพ อาประระกามะนี กบิไพร่สามพัน ฝ่าเมืองเชียงแสน
 อยู่ ครั้นนั้นมีตราชนไปให้เข้ากองทัพจอมนอนนระทาไปชุก ไต่คนมา
 เข้ากองทัพแต่ห้าร้อย หนีไปก่อนสองพันห้าร้อย ยกไปตีเมืองฝางได้
 แล้วให้ตั้งทำไว้ในอาอยู่^๕ที่นั้น แต่อาประระกามะนีกบิไพร่ห้าสิบคน ไปชุก
 นระทาให้กลับไป จักแจ้ง บ้านเมืองทำไว้ในอาอยู่^๖ ณเมืองเชียงแสนประมาณ
 ห้าหมื่นหนึ่ง พระยาแพ้ว พระยายอง ยกกองทัพมาณเมืองเชียงแสน
 ข้าพเจ้าผู้เป็นอาประระกามะนีหนีไปหาพระยาเชียงราย ๆ จัขข้าพเจ้าได้ส่ง
 มาเมืองลคร เจ้าเมืองลครส่งมากรุงศรีอยุธยา^๗คั้งเท่าขันธ์ แต่
 ข้าพเจ้าอาประระกามะนีรู้ว่า ราชัญข้าราชการคนเก่าในเมืองหงสาวดี
 บุตรชนลุนอำมาตย์ทิน บุตรจออะตุกุ่น เป็นกองหน้า ละเมิงห่วนเป็น
 ไปชุก ยกมาทางเมืองมัตตะมา^๘จะมากกรุงศรีอยุธยา ทั้งรวมเสียบ
 อาหารอยู่ท่าคินแกง กองทัพกรุงศรีอยุธยา^๙ยกขึ้นไปตีกองทัพพะม่า
 แดกหนีล้มตายเป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้ทราบเกล้า ๆ จำได้แต่เท่านั้น
 ก่อนมังลองยังไม่ได้เป็นเจ้า ข้าพเจ้าอาประระกามะนีได้รู้มา มีนามชื่อว่า
 เจ้าอาทิตย์ ไต่สมัย^{๑๐}ดิลก มีบุตรคนหนึ่ง ไต่สมัย^{๑๑}ดิลกห้าย ตั้งให้
 สาอ่องนั่งเมืองหงสาวดีสามเดือน แสงหมู่กิดประทุษร้ายฆ่าสาอ่อง
 เสีย แสงหมู่ขึ้นเป็นเจ้าได้^{๑๒}มังลองไปตีเอาเมืองหงสาวดีได้ มัง
 ลองได้ราชสมบัติเมืองอองวะเจ็ด^{๑๓}มังลองมีพชายคนหนึ่ง น้องชายคน
 หนึ่ง ก่อนยังไม่ได้เป็นเจ้านพชายตาย น้องชื่อสะโกะอุจะหน้ายัง

อยู่คุ้มเท่านี้ มังลอง มีบุตรชาย ๖ มีบุตรหญิง ๓ รวม ๙ คน ครั้น
 มังลองถึงอนิจกรรม มองลอกไค้สมบัติ มีบุตรชายคนหนึ่ง. ชื่อมอง
 หม่อง ไค้เมืองสามปี มองลอกถึงอนิจกรรม มองระไ้ราชสมบัติ
 มีบุตรชายชื่อจิงกคนหนึ่ง ชะแลงคนหนึ่ง มีบุตรหญิงสองคน แต่ไค้
 นั้งเมืองอยู่ ๑๓ ปี มองระเป็นโรคสำหรับบุรุษถึงอนิจกรรม จิงกไ้ราช
 สมบัติอยู่ห้าปี จิงกถึงอนิจกรรม มองหม่องไ้ราชสมบัติหกวันครึ่งถึง
 อนิจกรรม ประคองไ้ส่วยราชสมบัติ ฆ่าแบ่งทะเล้นอิงชายสุดท้องเสีย
 ยังอยู่แต่ปะคานสะแข่งบุตร แต่บุตรมังลองยังคงอยู่เท่าทุกวันนี้แต่
 สองคน มีบุตรชาย ๓ หญิง ๓ อินแะสะแข่ง ๑ จักกสะแข่ง ๑ กามะ
 สะแข่ง ๑ รวม ๖ คน ขอเคชะ ๗

ด้วยข้อความว่าเมื่อครั้งอายพระม่ายมาตั้งกรุงเทพ ฯ ศรัทธา
ไฉนนั้น มหาโคเป็นฆราวาสอายุ ๒๗ ปี ตามเจ้าวัดประทุไปพลัดกัน
ตกอยู่ณเมืองเปร จึงบวชเป็นภิกษุได้ ๔ พรรษา แล้วสึกออก มีภรรยา
เกิดบุตรคือตัวมหากฤษณ์นั้น ได้อาศัยในสำนักมารดาเจ้าเงินกู ครั้น
หม่อง ๆ จึงหาสมบัติของเงินกูไว้ ใ้ไ้อยู่ ๗ วัน ประโคงซึ่งหาสมบัติ
หม่อง ๆ นั้นต่อไป แล้วให้ฆ่าเจ้าหม่อง ๆ เจ้าเงินกูเสีย มหาโคไป
อาศัยอยู่ด้วยแมงควายของละ เมื่อเจ้าประโคงได้ราชสมบัติเมืองอังวะ
ณข้างชนเคอนหาบชาลนักษัตรจัตวาศกนั้น จิตแรงกิจการบ้านเมือง
ทั้งคฤหัสถ์และสมณะ เจ้าอังวะถือความว่า มีเพลงนิมิตรเป็นคำสาข

ว่าแก่หญิง ๆ คอยชายออกซื้อบ้านหม่องต้อง จึงให้นิมนต์เฝ้าพระสงฆ์
บ้านหม่องต้องมาเป็นอาจารย์ ให้อาจารย์กับสังฆการีพร้อมกันถามกิจ
วินยสิกขา แก่พระสงฆ์ราชาคณะสำหรับเก่าเป็นหลายประการ แต่
ประการหนึ่งนั้น ว่าพระราหุลสามเณรเป็นบรมพทโอรสก็ทรงจิ๋วรคลุม
เป็นอย่างดี เหตุใดจึงไม่กระทำตามสิกขาซึ่งมีมาแต่ต้น เฝ้าพระ
อะตุลาจารย์ผู้เป็นราชาคณะใหญ่ กับทั้งราชาคณะผู้น้อยสำหรับเก่าเป็น
ผิด ให้สังฆการีอุทธรณ์แย้งเอาจิ๋วรกาสาเสีย เฝ้าข้าหลวงให้หนึ่งแล้วมค
เอาตัวออกไปเสียจากที่ปฏิภณสถานจำไว้

ครั้นเวลารุ่งเช้า ให้ โจนเคี้ยวรสแดกเอาหมักทาหน้าเอาแป้งทา
ตัว ให้ทักคอกไม้รั้ว ๆ หู เอาเชือกผูกเอวอะตุลาจารย์ใส่กระชะ
แสรคหาม ส่วนผู้น้อยนั้นให้มคมือโพล่หลังเอาเชือกร้อยหู แล้ว
ผูกคอคล้องตะเวนไปทั่วเมือง แล้วตั้งราชาคณะใหม่ ให้ห่มจิ๋ว
รคลุมทั้งสามเณร และสามเณรสืบมา หามิรัคประคอกไม้ตราบเท่าจน
ทุกวันนี้

ข้อหนึ่งเจ้าอังวะให้หาประชุมโหรพระมา และพราหมณาจารย์อันรู้
ซึ่งวิสัยไตรเพททางคปภรณ์ทั้งปวงมาซักไล่จนไปเป็นอันมาก จึงตั้งตัว
เป็นอาจารย์ออกสอนเอาเป็นสำนักศิษย์ ให้แจกตำราอากาศคปภรณ์
แก่ราชาคณะอธิการทั้งปวงให้เรียนคตาวนักษัตฤกษ์ และวิเศษคารา
และคตาวพระเคราะห์ทั้งปวงทั่วทุกอาราม แล้วให้นิมนต์พระสงฆ์ราชา
คณะอธิการทั้งหลาย เข้าไปในวังเวลากลางคืนเนื่อง ๆ เจ้าอังวะ
ออกถามพระสงฆ์ทั้งปวงให้ ชัยคตวงคตาวนักษัตฤกษ์และคตาวพระเคราะห์

แล้วถามมหาหม่องต้องว่าพระเคราะห์ทั้งเก้าดาวนักชัฏฤกษ์ วิเศษคารา
ในอากาศนั้น เกิรสูงต่ำเพิงไค เขาพระสุเมรุ^๕นั้นเล็กใหญ่จมลงไปใ
น้ำและสูงขึ้นไ้โดยอากาศมากน้อยเท่าไค มหาหม่องต้องว่าะไป^๕ดู
หนึ่งสีก่อน เจ้าอังวะจึงว่าขวชเอาแต่กินแล้วนอนหลับตา หารู้จัก
อะไรไม่ ไคเป็นอาจารย์^๕ขึ้นทั้งนี้เพราะมีลางนิมิตรต้องนาม ช้อ
ความอันไคซึ่งถามมหาหม่องต้องว่าตามไปนั้น เจ้าอังวะว่ารู้แต่พลอยๆ
ผสม เขาจริงไม่ไค ลางที่ถามไปมหาหม่องต้องไม่ตาม ทิว่าพูด
เปล่าไม่เอาการ ก็แต่ชัฏชัยเสียจากวัง

๑ ประโคงครองราชสมบัติไค ๒ ปี แล้วให้อินแชะยกกองทัพไป
ตีเมืองตะระเซ็ง ไคพระพุทธรูปหล่อด้วยสัมฤทธิ์หน้าตัก ๘ ศอก มา
ประดิษฐานตำยลคอนหนองแตกแชรราชวังเป็นอารามใหญ่ ๓

๑ ประโคงไคเป็นเจ้าเมืองอังวะ ตั้งแต่คักราช ๑๑๔๔ ปีชาลนั
กษัตริย์ท้าวคก อยู่หนึ่งแล้วยกขึ้นไปอยู่เมืองใหม่ ๓

๑ ครันถึงคักราช ๑๑๔๗ ปีมะเส็งนักษัตริย์ตคก เจ้าอังวะให้เกณฑ์
กองทัพ ยกเข้ามารบพุ่งกรุงศรีอยุธยา บรรดาไทยที่มิในอังวะให้
กวาดเอา มา ตามตัวมหาโคคิตมาด้วย ไค้วยอกช่วยแะเข้าอยู่ณวัด
พระครูเมืองจิตทองๆ ว่ากองทัพเจ้าอังวะยกไปไม่เข้าเคื่อนหนึ่งเศษ ก็ระ
กลับมากคอก อยุธยาอย่าไปเลย ครันถึงเคื่อนห้าเจ้าอังวะแตกกลับ
ออกไป อยู่ไค ๒ ปีกระทำการฉลองวัดพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ใหญ่ ๓

๑ ครันถึงจุลศักราช ๑๑๕๕ ปีฉลูนักษัตริย์เบญจคก ยกขึ้นไปตั้ง
อยู่ณแมงกอม สร้างพระเจดีย์ใหญ่ ในย่นนัการะแข่งกับมหาหม่อง

ต้องเกิดวิวาทแก่กัน มหาหม่องต้องนั้นเข้าไปถวายพระพรแก่เจ้าอังวะว่า
 กามะสะแข่งถึฮายเกินขึ้นกุกู แล้วเข้าทูลตองอาตมา เจ้าอังวะให้หา
 ทัวกามะสะแข่ง ถามกามะสะแข่งแก้ความว่าไปนิมนต์ถึงสามยี่ มหา
 หม่องต้องให้ทักขัยคนใช้เสียสามหน จึงออกไปถึงบนกุกู มหาหม่อง
 ต้องฉวยไม้ไล่ต้อนออกมา กามะจึงตอบมหาหม่องต้องนั้นจริง เจ้าอังวะ
 จึงว่ามหาหม่องต้องเป็นราชาคณะผู้ใหญ่ กามะก็ไม่เกรงกลัว ทัวกามะ
 เป็นลูกเจ้า มหาหม่องต้องเล่าก็ไม่รู้จักผิดเป็นอยู่คนละอย่าง จะว่าข้าง
 ใครชอบกว่าไม่ได้ ให้เลิกความเสีย ๗

๑๑ จุลศักราช ๑๑๕๘ ยี่มะเส็งนักษัตรนพศกนั้น เจ้าอังวะไต่ยีน
 เพลงกลางนิมิตรมีขึ้นว่า “นกกระต่ายขึ้นเขา เอาหางมาแต่ยายเจ้า
 เข้าเกรียบ ริมรอยขอบลิ กลางจะบีไป เมืองใหญ่จะแตกเสียเฮย” นั้น
 เจ้าอังวะพิเคราะห์เห็นความว่า ลางนี้มีเป็นข้อใหญ่ให้เมืองพะม่าเสีย
 ศูนย์เป็นมั่นคง จึงคิดการแก้อันตรายวิบัติ ให้เอาเจ้าหลาน
 ผู้หญิงองค์หนึ่ง ซึ่งกำหนดไว้จะให้เป็นเมียของหลานชาย เอาไป
 ไว้ ในตำหนักสวน เอาเจ้าจักแกงผู้หลาน ตั้งเป็นผู้มีบุญ ยกกองทัพ
 กองออกไปเที่ยวประพาศป่า ไต่ นางองค์หนึ่ง แล้วยกกองทัพเข้า
 ตีชิงเอาเมืองได้ เข้าอยู่ในวังตั้งการภิเษกซ้อนมือครองราชสมบัติ
 เป็นผู้มียุมาใหม่ ทำทั้งนี้หวังจะให้บรรเทาโทษแห่งลางนิมิตร ๗

๑๒ ในยี่มะเส็งนพศกนั้น เจ้าอังวะเกณฑ์ให้ยีนแซะห่วน กับอุยยากอง
 ยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ไม่ได้แตกกลับไป เสียอุยยากองแก่กรุงไทย
 มาคนหนึ่ง ๗

๑ ฅคักรวช ๑๓๖๐ ปีมะเมียนักษัทรสัมฤทธิศก กามะสะแข่งก่อการกขญ เจ้าอวัระรู้จึอบายว่าจะรบกรุงไทย หวังจะขยายคนตองอูเสียจากเมือง ให้เกณท์กามะสะแข่งเป็นทัพเกียกกาย เมืองห่วนเป็นนายกองหน้า เจ้าอวัระยกมาตั้งอยู่เห่ย์จึเหนือตองอูทาง ๓๐๐ กามะสะแข่งแต่งหนังสือลบลอยให้เมืองห่วน แล้วคิตกลกกับกระเทวียงให้ยกมาเป็นยางแคง จะตีเอาตองอู แล้วบอกหนังสือว่าจะไปเฝ้าขอเอาคนมาช่วยรักษาเมืองตองอูอีก เจ้าอวัระรู้คกามะสะแข่งจะทำร้ายจิงจิกแคงทัพออกจับอ้ายกระเทวียง แล้วให้จับเอาตัวเมืองห่วนกองหน้า และกามะผู้ลลผลกจำไซ้ตรวน แล้วก็เลิกทัพกลับไปแต่คักรวช ๑๓๖๑ ปีมะแมนักษัทรเอกศก ๗

๑ ตั้งแต่คักรวช ๑๓๖๐ ปีมะเมียนักษัทรสัมฤทธิศกนั้นมา ในเมืองอวัระมีผู้อาชญาสิทธิ แห่ง แมนนักไทยถึงตาย ฝ่ายอาชญาเจ้าอวัระนั้นให้ ตกคัระ ๑ อาชญาอินแชนันให้ เชอคนเอนแต่เท่าจนไปจนถึงคอ แล้วจิงเอาคตกคัระเสียข้าง ลางทำให้เอาเลอยตกคตอเสียข้าง อาชญาเจ้าจักแคงผู้หลานนั้น ให้ตคกษาเสียข้างหนึ่ง แล้วจิงให้คคลกคัวยเพลิง ๗

๑ ฅคักรวช ๑๓๖๐ ปีมะเมียนักษัทรสัมฤทธิศก เจ้าอวัระถึอเอาความรู้ครุอาจารย์ข้างแคง ว่าเวลาเข้านั้นตะวันตกจากทวีปโน้นเข้ามาทวีปนี้ ห้ามมิให้พระสงฆ์ฉันจันหัน ว่าตะวันยังไม่ควรเวลา ถัดถึงตะวันเที่ยงเมื่อใดจึงให้ฉันจันหันเข้า ครั้นเพลาคะวันตกกลับแลเห็นดาว

เจ้าอึ้งวะว่าตะวันออกจากทวีปเรา ถือเอาเป็นเวลาเที่ยง ให้พระสงฆ์
ฉันเป็นเวลาเพล เจ้าอึ้งวะสั่งให้ทำกิจอาหารย่ำแซกว่านึ่งชอย ประการ
หนึ่งล้างบิให้พระสงฆ์จำพรรษาแต่เคื่อนห้า ล้างบิให้จำพรรษาเคื่อนหก
ก็มีข้าง ๓

๑๑ ฌคักราช ๑๑๖๒ บั้วชกโทศก เกิดโจรกำเริบตีปล้นบนบก
และทางน้ำเป็นหลายกอง ๆ หนึ่ง ข้ายมะยักแสงข่าวเมืองหวุ่น ก็นร่วม
ทองมีพวกพ้องประมาณเจ็ดร้อยแปดร้อย เทียบย้ายตีหัวเมืองทางใต้ฝ่าย
คอน เจ้าอึ้งวะเกณฑ์ทัพเที่ยวสะกดตีเป็นหลายกองมาช้านาน แต่
กองอื่นแสนนั้น กามะนิกยอของนายหนึ่งไฟว์ ๑๕๐ มหากฤษณาย
หนึ่งไฟว์ ๑๕๐ สองนายไฟว์ ๓๐๐ ม้า ๑๕ ตัว ยกไปเที่ยวสะกดทุกแขวง ๆ
จังหวัดหัวเมืองน้อยใหญ่ยับไปด้วยโจรจุกเฒ่าบ้านเรือน และเสบียง
อาหาร กองทัพนั้นก็พาพาโลริบญาจับตัวจำส่งไป ได้ความยาก
แค้นเป็นหนักหนา บ้านที่มัจฉานวนหลังคาพินหนึ่งถึงสองพันเรือนนั้น
จะคงมีแต่บ้านละร้อยเรือนข้าง ทำสียเรือนข้าง ล้างแห่งก็ทิ้งภูมิจ
ลำเนาหนีเร้นไป ๓

๑๒ ฌคักราช ๑๑๖๓ ประภาตริศก เจ้าอึ้งวะให้ห่อพระพุทธรูปยื่น
ด้วยเหล็กทองคำหนึ่ง สูงแปดศอก ถวายพระนามว่า จันทามัน
ประคิษฐานไว้ณมณฑปในวัง แล้วทำรูปพระอรหันต์ด้วยไม้จำปา
สมาธิ หน้าตักศอกคืบ แปดสิบองค์ ทำกฤษณน้อยใส่รูปพระ
อรหันต์รอบมณฑปพระมหาจันทามัน แล้วเจ้าอึ้งวะให้ตั้งขึงยาวประกาศ
ราษฎรชาวเมืองว่า พระพุทธรูปของสมเด็จพระกรุณากำหนดไว้

แต่เพียง ๕๐๐ ปี ยักสันพระพุทธรูปแล้ว แต้นสับไปให้ราษฎร
ทั้งหลายเข้ามาทำบุญให้ทานแต่เฉพาะพระพุทธรูป และรูปพระอรหันต์
จะมีประโยชน์ไปภายหน้า อันจะทำบุญแก่ภิกษุสงฆ์ทุกวันนี้หามีผล
ประโยชน์ไม่ เจ้าอโงะให้อาษุตรข้าพระโกนศีรษะ นุ่งแต่งผ้าเหลือง
ไว้สำหรับครองของพระอรหันต์ ครั้นเจ้าอโงะทำบุญครั้งใด ให้แต่ง
เครื่องสักการบูชาบิณฑบาตถวายไว้ที่หน้าพระพุทธรูปปฏิมากรส่วนหนึ่ง อัง
ศาตบิณฑบาตทานส่วนพระอรหันต์ ๘๐ องค์นั้น ให้คนนุ่งผ้าเหลืองนั้น
นั่งหน้าพระอรหันต์เป็นผู้ฉันแทน ครั้นเสร็จการทานบิณฑบาตให้อาลัยภณนึ่ง
ตรงหน้าพระปฏิมากร ทำภัตตาหารโมทนายอกอานิสงส์ผลทานแล้วให้ศีล
แก่เจ้าอโงะ ครั้นสำเร็จการทำบุญแล้ว เจ้าอโงะให้เขาใบขั้วและใบ
ทองซึ่งปลูกลานดินได้มูลโคไวนั้น เขาเข้าสุกใส่เรียงกันไปทุกใบขั้ว
ตักเขาแกงถั่วเทศถั่วเขียวใส่ทุกกระทงเข้า เจ้าอโงะนั่งบริโภคน้อยก
ประทาน เจ้าลูกเจ้าหลานกับทั้งข้าราชการ พวกบริวารใหญ่น้อยก็
พร้อมกันบริโภคน้อยกด้วยเจ้าอโงะในเพลานั้น แล้วเจ้าอโงะประกาศห้าม
ไม่ให้สัปบุรุษทาบทำบุญให้ทานแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณร ถ้าผู้ใด
ไม่ฟังจะเอาโทษ และว่าพระภิกษุรูปใดพอใจขออยู่จำเรียน ก็ให้
คิดอ่านทำไร่นาค้าขายหากินเอง ฯ

๑๑ ฌคักราช ๑๓๖๔ ปุณณกัษัตริจักรวาศก เจ้าอโงะให้เรียกเขาเงิน
แก่ราษฎร ๑๐ เวียนเขา ๓๓ บาท ๓ สลึง ๓ เฟื้อง ๓ ไพ ๓ กล้า ๓ กล่อม
ครึ่งหนึ่ง ครั้นถวญสามปีให้เอาอิกกหนึ่ง เวียนละ ๓๓ บาท ๓ สลึง
๓ เฟื้อง ๓ ไพ ๓ กล้า ๓ กล่อม ฯ

๑ ฅณคักรวช ๓๖๕ ปักนนักษัตริเบญจศก ยังเกิดทัพโรรใหญ่
 ขนกของหน่ง นายกองทัพนั่นในล้าคัญเล้าฎากันว่า เป็นเชอเจ้าอั้งวะ
 เก่า แต่เจ้าอั้งวะทุกวันนี้แปลงความเรียกว้างระตอ ๆ นั้นยกกองทัพห้า
 กองเข้ามาตั้งอยู่ณตำบลเหนือเมืองเม่ยตุทางคนหน่ง มีหนังสือมาถึง
 เมืองเม่ยตุ ถึงประโงและกรมการนายบ้านนายอำเภอทุกเมือง ให้ออก
 ไปกราบถวายบังคมถือน้ำพิพัฒน์สัจจา ฝ่ายผู้รักษามืองกรมการทั้งปวง
 นั้นเอาหนังสือบอกส่งเข้ามาณแมงกวม เจ้าอั้งวะให้เกณฑ์ทัพ ๓ กอง ๆ
 ละสามพัน อ้ายไปนายทัพนั้น ข้าเจ้าจักแกงเป็นผู้อาสาขานกันไป
 ระตอเือกองทัพซุ่มไว้ในป่า ๔ กอง ทั้งล่อกองเดียว ครั้นกอง
 แมงกวมไปถึงยกเข้าตีระตอ ๆ ออกยืนอยู่ผู้เดียว ครั้นสิ้นควรวัยน
 ระตอจึงร้องว่า มึงยังสิ้นแล้วก็หยดอยู่เดิก กองทัพทั้งปวงก็สงบนิ่ง
 อยู่ ระตอให้จียเอาตัวนายทัพฆ่าเสีย เพราะว่าเป็นคนอาสา แต่ไพร่พล
 คนกองทัพนั้น ระตอให้กลืนพริกไทยไว้คนละเม็ดเป็นสาบานแข่งว่า
 ถ้าผู้ใดไม่ซื้อให้พริกไทยทลสะกือออกมาถึงแก่ความตาย แล้วว่าผู้ใด
 สม่ิคร้อยถ้วยก็ตามใจ จะใคร่กลับไปย่านก็ตามเดิก แล้วระตอแต่ง
 หนังสือใส่แพลอยลงมา ว่าหัวเมืองอย่างกุ้งมัตมะหงสาของอนั้นเป็น
 ข้าของคหหมค สยดถอยสถยสิ้นแล้วฉนวนนั้นคนนั้น จูะลงไปนมัสการพระ
 มหาเจ็ดยกงมุดอกณเมืองจักแกง ให้คาเมาโยมอุปฐากพระเจ้าองค์
 ใหญ่ ปลุกตำหนักไวรัยเสด็จ ตุนมัสการสำเร็จแล้ว จะเสด็จเข้าไป
 ครองสมบทเมืองอมรบริทเทียว ผู้ใดหนังสือถือไปให้อื่นแะ ๆ เห็น
 ว่าถ้อยคำนั้นขยายข้าหาเอาชนว่าไม่ให้เกณฑ์กองทัพยกขึ้นไปอีก ๒

ครึ่ง กองทัพทั้งปวงยกเข่นไปไม่เข้าสู้ ส่วนจะคอยเห็นเหตุอันหนึ่งจึง
 เลิกทัพ เมื่อจะกลับนั้นรัชกาลสำนักสมภารแขวงเมืองเมืงคู้ แล้วกลับ
 ไปอยู่ในป่าเมืองมหาแปลง คนแขวงเมืองเมืงคู้ซึ่งรู้เห็นเอาความ
 บอกแก่กรมการฯ บอกลงมาถึงเจ้าอังวะฯ ให้รัชสมภารมาถามไถ่ความ
 ว่าให้ค้ำจริง เจ้าอังวะว่าสมภารเป็นกระตือให้เอาไปฆ่าเสีย ฝ่ายบิดา
 จะตริความจึงว่าแก่งจะตริว่าตัวทำให้สมภารพลอยตายเสียดังนี้ ทวี
 ย่อมมีชีวิตอยู่เลย กลับเข้าไปตายเสียเถิด จะตริกับข่าว ๓ คนกลับ
 เข้ามาทางเมืองหน้าด่านกระแซ ชาวด่านจับตัวจะตริบอกส่งมาฉะแมงกรม
 แต่ข่าว ๓ คนนั้นหนีกลับไป ทวีจะตรินั้นเจ้าอังวะให้จำกัวยโซ่ตรวนเป็น
 หลายชั้น โซ่ตรวนนั้นก็หลุดไป จะตริก็ไม่หนีจากผู้คุม เจ้าอังวะให้
 มีกะตุถามว่าตัวก็ทำการหยายซ้ายกกกองทัพเข้ามาแล้ว เหตุใดจึงกลับหนี
 บัณฑิตก็คิดประการใดจึงกลับเข้ามาแต่ผู้เดียวอีกเล่า จะตริให้การ
 ว่า ต้องคำคำหนิติเตียนของพวกเพื่อน ว่าไม่ถึงกำหนดโซ่ซึ่งจะได้
 ราชสมบัติ มาคิดการทวนได้ใจเร็ว เราจะพลอยเสียการด้วย ทวีมักไต่
 ก็ให้ไปหาสมบัติแต่ผู้เดียวเถิด จึงเข้ามาแต่ผู้เดียวดังนี้ ครั้นผู้คุมให้
 เข้าจะตริฯ เอาเท้าถีบเสีย ว่าเข้าของมึงไม่สมควรแก่ผู้เป็นเชลยวงศ์
 กระษัตริย์ ผู้คุมบอกความไปถึงเจ้าอังวะฯ ให้สั่งหิ้วไปฟ้อครวี่ ว่าจะตริ
 ถัดตัวว่าเป็นเชลยวงศ์กระษัตริย์ ให้ฟ้อครวี่จกแรงสำหรับเข้าใส่ตะลุม
 แวนฟ้าเหมือนของเจ้าอังวะ ส่งไปให้จะตริกินเถิด มันก็จะตายอยู่แล้ว
 ให้ส่งทวีจะตริลงไปในวัดศาลาลูกขุนเมืองใหม่ ให้ตั้งฆ้องยาวชาวเมือง

ก็ชวนกันมาถามจะตอบ ว่าคิดการอย่างไรจึงทำดังนี้ จะตอบตอบว่ายากมา
จะเอาราชสมบัติแต่ทว่ายังหาถึงกำหนดโชคไม่ จึงไม่สำเร็จความคิด
ชายแก่พวกเพื่อนจึงเข้ามาสู่ต่าย ว่าแล้วก็หัวเราะ ครั้นถ้วน ๓ วัน เจ้า
อึ้งวะให้เอาตัวขึ้นไปใส่เตาชกด้วยสับ ๔ ใบแต่เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ ด้วย
เพราะว่าเป็นเชือกกระษัตริย์ จะตอบไม่ระทดท้อยืนยิ้มอยู่ในเพลิงจนถึง
เวลาพลบค่ำ พวกเพ็ชฌฆาตจึงอ้อนวอนว่าอย่าทนลำบากไปเลย จะตอบ
จึงว่า สู้จะให้ตายก็ไปเอาน้ำมาให้กิน ครั้นได้กินน้ำแล้วก็ล้มลงกับ
ที่ พวกเพ็ชฌฆาตกวาดเอาฝุ่นทรายทั้งที่ขยี้ลงแล้วก็เลิกกลับไป ฯ

๑ ฌศักราช ๑๓๖๘ ขhalan กษัตริย์ศก ภาฏกันณเมืองอึ้งวะว่ามี
คนก็ผู้หนึ่งพูดจาอ้างขอความรู้ แล้วสรรเสริญถึงจะตอบว่าฆ่าไม่ตาย
ตัวนั้นพูดจาไม่ย่อท้อต่อกรมการเมืองเปร ๆ เอาตัวไปจำไว้ในโซ่ตรวนก็
ไม่คิด เจ้าอึ้งวะจึงใช้เรือทองลงมาจับเอาตัวขึ้นไป แล้วเจ้าอึ้งวะถามว่า
จะตอบสืให้ฆ่าตายเสียแล้ว เหตุใดจึงว่าไม่ตาย ชายแก่คนนั้นจึงว่าแก่
เจ้าอึ้งวะว่า จะตอบนั้นเป็นเพื่อนลูกศิษย์ครูเคียวก็เหมือนกันกับเรา ซึ่ง
เขาไปฆ่าเสียนี้จะตอบหาตายไม่ ถ้าตายโยมอุปฐากพระเจ้าองค์ใหญ่
กลัวก็ให้นั่งอยู่เถิด อย่ารบกวณเขาวุ่นวาย แม้ไม่ฟังคำเราว่า จะพา
กันฉิบหายเสียหมด เจ้าอึ้งวะจึงสั่งว่าตาคนนี้เป็นข้าอย่าให้เข้ามาในวัง
ต่อไป แต่นั้นมาสักสองสามวันชายแก่คนนั้นก็หายเงิบไป ฯ

๑ ราชการเมืองพระม่านนั้นเห็นพนเพื่อนนัก อุเบณมุผู้รักษาสวนหลวง
ทูลเจ้าอึ้งวะว่า จะขอเรียกส่วยต้นไม้ให้ได้ทองยี่บละร้อยชั่ง เจ้าอึ้งวะ
สั่งให้ทำตามถนัด อุเบณมุเห็นสวนต้นไม้ของราษฎรผู้ใดก็เอากว

ไปยกที่ขายนั้นเป็นส่วนหลวง โยราณเคยเรียกต้นไม้ม่วง ไม้มะขาม แต่ต้นละสลึงเงิน สองสลึงเงิน ทุกวันเรียกเอาต้นละสลึงทอง สองสลึงทอง เจ้าลูกเจ้าหลานเจ้าอึ้งว่าอุเฒ่นมูเรียกช่วยต้นไม้มากกว่า พิกัดเก่า เก็บเอาเรือสวนของราษฎรเป็นหลวงเสียมากมาย ราษฎรทั้งหลายเดือดร้อนรังทหนัดไป ภูมิลำเนาเปล่าว่างร้างเซเสียเป็นอันมาก เจ้าอึ้งจะจึงว่ามันทำเงินทำทองมาได้คลั่งทั้งนั้นจะไปไหน ก็จะได้แก่ลูกหลานทั้งสิ้น ถิ่นฐานลำเนาซึ่งเปล่าว่างร้างนั้นก็ ะได้เป็นที่ช้างม้าอาศัยอีก ฯ

๑๑๗๐ บั่มะโรงนักรัศมีฤทธิศกนั้น ได้ยินว่าเจ้าอึ้งจะสั่งให้เก็บเด็กชายลูกทนายเลือกแต่อายุ ๑๑ ปีขึ้นไปได้ประมาณ ๑๕๐๐ เศษ ลางคนรักลูกเอาทรัพย์สินไปช่วยคนทั้งครัว เอาแต่ตัวลูกส่งไปแทนบุตรของตัว บิดามารดาทั้งครานั้นปล่อยเสียเป็นไทย ครั้นเจ้าอึ้งจะได้เด็กพร้อมแล้ว ให้พิจารณาได้เลียงซักถามไต่ความว่า เป็นลูกหมู่แต่ข้างลางคนก็ช่วยมาแทนตัว คนซึ่งแทนตัวลูกหม่นั้นก็เอาไว้ว่าไว้ด้วยบุญของตน ให้เสียได้เอาลูกหมู่เดิมนั้นจึงได้ ผู้ซึ่งเสียทรัพย์สินช่วยไถ่คนให้ไปแทนนั้นให้อันตรธานทรัพย์สินเสียเปล่า ฯ

๑๑๗๑ ข้อหนึ่งเจ้าอึ้งจะ คบพวกเพื่อนเด็กเลาเพศเป็นทวารก ชวนกันเที่ยวผุกชิงกังขว้างเข้าเรือนชนนาง ซึ่งของกลางตลาดได้แล้วก็เทรกินไป ข้อนี้จะแก้เหตุอันใดไม่แจ้ง ฯ

๑๑๗๒ บั่มะโรงนักรัศมีฤทธิศก อินแะระถึงแก่ความตาย ลูกชายไต่ เป็นที่แทนธเมืองใหม่นั้น เจ้าอึ้งจะให้จักคุสะ แข่งผู้น้องอินแะระอยู่รักษา มีอาชญาสิทธิเหมือนอินแะระผู้ตาย ฯ

๑ ถึงฉักรราช ๑๑๗๑ บัษมะเส่งนัษัตริเอกศก ให้พิจารณาลกชาย
หญิงอันอยู่ในเรือนบิฑามารคา แต่อายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ว่าควรมีเข้าเรือน
ได้ให้เรียกเอาเงินทั้งครว้เดิมและลูกขึ้นเสมอครว้ละ ๓๓ บาท ๓ สลึง
๓ เฟื้อง ๓ ไพ ๓ กล้า ๓ กล่อม เจ้าอึ้งวะสั่งให้เรียกเอาเงินแก่
ราษฎรอย่างนั้น มีรับสั่งให้เรียกครั้งใด เจ้าเมืองกรมการให้เรียกเอา
แก่แขวงนายบ้านนายอำเภอทุกครว้เรือน ราษฎรเสียเงินให้ไปไม่เว้น
เรือน ส่วนกรมการและสัสดีเคยบังบัญญัติคนไว้ ส่งจำนวนเงินไปแต่
บัญญัติขึ้นทะเบียนไว้ ครั้นส่งเงินเข้าไปเจ้าอึ้งวะเข้าใจว่า เจ้าเมืองกรม
การและสัสดีบังบังบัญญัติคนไว้ หาได้เงินไปเข้าคลังสิ้นเชิงไม่ ส่งออก
มาว่าให้เรียกส่งงคลังเชิง เจ้าเมืองกรมการเรียกเอาเงินแก่ราษฎรทั่ว
ทั้งสิ้นอีกเล่า เขาส่งไปเข้าคลังบ้าง แ่งกันกินเสียบ้าง ข้างเจ้าอึ้งวะ
ก็เห็นว่าได้เงินยังหาครบจำนวนคนไม่ มีรับสั่งลงมาว่าหาสิ้นเชิงไม่
ให้เรียกเอาเงินส่งเข้าไปให้ครบครว้เรือนงทุกตำบล เจ้าเมืองกรมการ
สัสดีเรียกเอาเงินแก่ราษฎร ตามบัญญัติจำนวนคนทุกครว้เรือนอีกเล่า
การทั้งนี้ก็เป็นเรียกเอาเงินเสมอขบละ ๓๓ บาท ๓ สลึง ๓ เฟื้อง
๓ ไพ ๓ กล้า ๓ กล่อมอยู่ทุกปี ราษฎรได้ความเดือดร้อนยกอพ
ยพหนีทั้งที่เข้าเรือนเสียเป็นอันมาก ฯ

๑ ฉักรราช ๑๑๗๒ บัษมะเมียนนัษัตริโทศก เจ้าเมืองมัตมะบอก
หนังสือกล่าวโทษอะเคิงหฺวุ่นขึ้นไป ว่าอะเคิงหฺวุ่นยกทัพลงมาเกณฑ์เอา
คนเมืองมัตมะไปสิ้นเชิง แล้วยกลงมาตั้งอยู่ณตำบลยอนยัน ทั้งร
ว้เนี้ยกค่ายไม่จริง ปลุกเรือนถึง ๑๐ หลัง ทั้งรและขวางหลังละ ๕ ห้อง

ตั้งหอกลองสูงใหญ่ไว้คนไม่ปราณี ทั้งเลี้ยง้วยฆ่าตีและบ้วยตาย ฝ่าย
กองทัพบกไปตีเมืองกลางก็ไม่ได้ ไพร่พลเสียเข้าไปอีกเป็นมากมาย
ฝ่ายข้าะเต็งหวุ่นนั้นทำการเกินขนาด นายทัพนายกองโบราณ จะคิด
อ่านเป็นประการใดต่อไปนั้นไม่แจ่มแจ้งอยู่ ๗

๑ ฝ่ายอะเต็งหวุ่นรู้ข่าวจึงบอกกล่าวโทษเจ้าเมืองมัตมะว่า ยก
มาเกณฑ์เอาคนเมืองมัตมะ เจ้าเมืองมัตมะก็ทำให้คนครบจำนวน
เกณฑ์ไม่ กองทัพซึ่งยกไปตีเมืองกลางล้อมเข้าไว้ได้แล้ว คนกอง
ทัพน้อยกว่าการต้องถอยทัพเสีย ๆ ไพร่พลล้มตายทั้งนี้เพราะเจ้าเมือง
มัตมะมิปลงใจในราชการ คิดอ่านเอาแต่งานตนชักชวนยังคนไว้เขา
ประโยชน์ใส่ตัว เจ้าอะเต็งหวุ่นจึงส่งลงมาถึงเมืองมัตมะว่า ถ้าสิ้น
ภิกษุสงฆ์สุวรรณวิหารหามิในเมืองมัตมะไม่ เห็นว่าเมืองมัตมะจะไม่
มีคน ให้เร่งเกณฑ์คนเมืองมัตมะแต่อายุ ๑๑ ปี ๑๒ ปี ให้อะเต็ง
หวุ่นให้พอราชการใช้ได้ กับข้อหนึ่งว่า ภิกษุสงฆ์รูปใดพอใจพอ
อยู่ว่าเรือนก็ให้คิดอ่านทำไร่นาค้าขายหากินเอง ห้ามอย่าให้ลี้ภัย
หายกทำบุญให้ทานด้วย เมื่อมหาโค มหาฤๅษ ยังตกอยู่ณแขวง
เมืองมัตมะนั้น ได้ยินข่าวว่าให้หาอะเต็งหวุ่นเป็นหลายหน ฝ่ายอะเต็ง
หวุ่นบอกชี้ว่า เจ้าลูกเจ้าหลานให้หา มิใช่เจ้าข้ากัน ต่อเจ้าอะเต็งให้
หาจึงจะกลับไป ๗

๑ เมื่อมหาโคมหาฤๅษออกจากเมืองอังวะ ลงมาอยู่ตำบล
วัดบ้านกยอกกัฏฐาหนึ่ง แล้วลงมาอยู่ณบ้านแลกบ้านระวางแขวง

เมืองจิตของวิสาขหนึ่ง ครั้นถึงศักราช ๑๑๗๐ ปีมะโรงนักษัตรสัมฤทธิศก
 ลงมาอยู่ณเกาะเชิงแขวงมัตมะวิสาขหนึ่งนั้น มหาโคมหากฤษได้ยิน
 ข่าวว่า อะเทิงหวุ่นยกทัพจากอังวะมาถึงมัตมะ ตั้งทัพอยู่ณวัดทุ่งวัดวัง
 กระบือ เกณฑ์เอาคนเมืองมัตมะให้ตั้งล้อมรักษากองทัพอ้ายพะม่าทั้งปวง
 ไม่ให้หนี แล้วยกข้ามฟากมาเมืองเมาะล่ำเลิง คนกองทัพยกหนี
 พวกหนึ่งทั้งนายทั้งไพร่เป็นคนสามพัน ครั้นถึงณเดือน ๑๒ มหาโค
 มหากฤษค่อยเลือนมาตามลำนาเกาะเหวียง มาถึงกองทัพอ้ายพะม่า
 รักษาด่านเมืองตรางณเดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ อ้ายพะม่าได้ข่าวว่าทัพเชียง
 ใหม่ยกออกไปตีทัพอ้ายพะม่าณเมืองตราง อ้ายพะม่าใช้กองตะเวน
 ออกสืบถึงแม่น้ำ คงไม่ได้เฝ้าความแล้วก็ส่งไป มหาโค มหากฤษ
 อูบายความเค็รมาตามลำนาเกาะเหวียงอีก ๑๓ วันถึงเมืองยอมน พัก
 อยู่ ๒ วัน แล้วข่าวด่านพาส่งเข้ามาถึงเมืองเชียงใหม่นณเดือน ๔
 แรม ๔ ค่ำ ท้าวเทพเมืองเชียงใหม่อถามว่ามาด้วยกิจสิ่งใด มหากฤษ
 บอกว่ารรูกถึงถิ่นฐานบ้านเมืองณกรุงไทย กับทั้งจะไคร่ชมพระบรมโพธิ
 สมภารจึงมา แล้วพระยาอุปราชถามถึงราชการเมืองพะม่าและมาถาม
 ว่า ถ้ากองทัพกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาจะไปตีเมืองพะม่านั้นเห็นจะ
 ใดฤาไม่ได้ มหาโค มหากฤษ บอกข้อราชการตามสังเกตมา แม้น
 กรุงเทพมหานครศรีอยุธยายกกองทัพไปมากหลายทาง เห็นจะได้
 เมืองพะม่า เมื่อมหาโค มหากฤษ มาอาศัยอยู่ณวัดรามัญใน ๗ วัน
 นั้น ได้รู้เห็นว่าพระยาอุปราชเมืองเชียงใหม่ พระยาอุปราชเมือง

ลำพูน กับทั้งเมืองนครลำปาง เกณฑ์กองทัพจักรจำเริญคน ๕๐๐๐
 นอกนั้นกองทัพข้างแดงกับทั้งทัพซึ่งยกขึ้นไปช่วยมหาชนานนั้น จะยก
 ออกไปตีทัพอ้ายพระมา ๓๐๐๐ ซึ่งตั้งรักษาอยู่ณตำบลกะเต็งติ อันเป็น
 หนทางเมืองเชียงใหม่มีคัมมะเมืองทองอยู่อย่างกึ่งร่วมกัน กำหนดทัพ
 นั้นจะยกณเดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๗๒ ปีมะเมียขึ้นกัศตรโทศกนี้
 ขอพระชะระของจุฬพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม.

